

Štev. 9.

V Trstu, 10. maja 1892.

Letnik V.

Gospodovalne stranke na zatožni klopi.

„Izvršitev spravnih predlog (Dunajskih punktacij) je prvo predpogajanje v dosego zaželenega nacionalnega mira. Ako se ne doseže kmalu ta cilj, mora zaradi tega neizogibno trpeti kulturni in gospodarstveni razvoj češkega kraljestva“.

C. kr. češki namestnik 24. marcija 1892.

V 7. številki „Slov. Sveta“ smo navedli glavne izjave, ki so jih 24. marcija t. l. v spravnih komisiji češkega deželnega zbora razglasile razne stranke in po c. kr. namestniku tudi osrednja vlada. Zgoraj navedeni stavki poslednje so takó važni, da jih je, kljub posledicam, katere smo uže izvedli v rečni številki našega lista, potreba še posebe ogledati v interesu narodov, kakor države.

Osrednja vlada ima v svoji izjavi v mislih Dunajske punktacije, katere se ji zdé postavljene v smislu narodne enakopravnosti češke in nemške narodnosti, v mejah češke kraljevine. Iz njenih besed se vidi, da misli s punktacijami doseči zaželeni nacionalni mir, v nasprotnem slučaju pa, kakor trdi ona, bode trpel tudi kulturni in gospodarstveni razvoj češkega kraljestva. Osrednja vlada je tako preverjena o tej možni ali eventualni dvojni škodi, da izvaja to posledico v apodiktičnem smislu: ta škoda „mora“ nastati in celó: ta škoda mora „neizogibno“ nastati za češko kraljestvo.

Ob začetku in pozneje so trdili, da češko-nemška sprava je državna neizogibna potreba, torej da je tudi izvršitev punktacij taka potreba; sedaj kažejo pa tudi na škodo, ki bi jo češko kraljestvo neizogibno trpelo, tudi v svojem kulturnem in gospodarstvenem razvoju. Poštevajmo torej ta dva poslednja razloga.

Pojedine dežele smatrajo v naši državi toliko jednotlivimi ali takimi celotami, da so vstvarili za nje celó politiško-tehniški izraz „historičnih individualitet“. Uže to samo kaže, da mora biti v teh jednotah ali „individualitetah“ nekaj skupnega za vse naseljenje katere narodnosti koli, bivajoče v takih jednotah. Te skupnosti ali skupne potrebe in interese ima tudi navedena vladna izjava v mislih. V kulturnem pogledu si lahko predo-

čujemo n. pr. različne više zavode, ki služijo skupnim potrebam in se morejo tudi vzdrževati le s pomočki naseljenja kake cele dežele. Ako pa gospoduje samo jedna narodnost v deželi s pomešanim naseljenjem, utegne določevati pristranski pomočke za kulturni razvoj negospodujočih odlomkov istega naseljenja. Gospodovalna stranka v deželi more odtegovati pomočke za potrebno število in potrebne vrste šol drugim narodnostim. Gospodovalna stranka more tlačiti razvoj literature in znanstva pri drugi narodnosti iste dežele, more tujčiti osnovne in više šole, s tem pa zavirati omiko in kulturni razvoj druge narodnosti.

V gospodarstvenem pogledu, kjer ni sporazumljenja vsled neizvršene narodne enakopravnosti, more gospodovalna narodnost in njena gospodovalna stranka določevati pomočke za občila, za velike ceste, za železnice, za uravnavanje po celi deželi tekočih glavnih in postranskih rek, za pogozdovanje itd. samo za one dele dežele, kjer je naseljena gospodovalna narodnost, v tem ko odteguje iste pomočke za ostale kraje iste dežele. Kakor se je videlo lani, je nemška stranka materijalno škodovala še celó razstavi, ki bi bila imela biti skupna za vso češko kraljevino.

Iz tega, da se v deželi, kjer ni sprave med pomešanim naseljenjem, deli pristranski gmotna pomoč, in se zanemarjajo materijalno, torej pred vsem gospodarstveno negospodujoči odlomki drugih narodnostij, izvira tudi škoda v kulturnem pogledu. Kajti kulturni razvoj, bolj v smislu duševnega razvijanja, dobiva podstave in moč iz zavodov, priprav in delovanj, ki se morejo vstvarjati in vzdrževati jedino s pomočjo materijalnih sredstev in na mnogo strani, kakor rečeno; jedino s prispevki ali dohodki cele dežele.

Gospodovalna narodnost v kaki deželi ima torej v svoji oblasti in moči osodo kulturnega in gospodarstvenega razvoja. Ako deluje pristransko in zanemarja drugo narodnost, ne škoduje le poslednji, ampak tudi lastni narodnosti tam, kjer so vspehi zavisni od vsega naseljenja iste dežele. Ako zida n. pr. železnice samo po svojih krajih, ne more se gospodarstvo druge narodnosti razvijati, kakor bi bilo potrebno, in, ker je naseljenje sosebno jedne in iste dežele v svojih potrebah bolj ali manj navezano tudi na sosede drugih narodnostij, sledi, da gospodovalna narodnost škoduje tudi sebi, dokler gleda jedino na se ter zanemarja sodeležane druge narodnosti.

Škoda v gospodarstvenem pogledu, katera nastaja v pojedinih deželah vsled gospodovalnosti jednih in podrejenosti drugih odlomkov naseljenja, utegne se približno izračunati ali vsaj misliti na glavne strani, škode v kulturnem pogledu pa niti ni možno preračunati, in je le soditi in slutiti, da je velika, neizmerno kvarljiva in huda.

Razvoj kulturni in gospodarstveni trpi v deželah z nespravljenim naseljenjem pa tudi zaradi izgube, ki nastaja s tem, da je naseljenje v stalnih bojih med seboj, da se vsled tega odtegujejo narodom najboljše moči, ko bi se drugače porabliale le za pozitivno in plodovito delo. Nespravljene narodnosti v pojedinih deželah tratijo svoje sile jedne za brambo, druge za napade, primeroma, kakor narodi in države v vojnih dobah; izgubljajo se moči, ki bi delovale duševno, žrtvujejo se gmotni pomočki v obrambo, kakor v potujčevanje, in vse te izgube bi ne bile potrebne, ko bi zavladata sprava.

Škode v deželah nespravljenega naseljenja so po vsem tem mnogostranske, velikanske; vsako leto znašajo stotisoče in milijone poleg duševne in v obče kulturne izgube. Škode, ki pa še le sledé, so še večje, in se večajo ali množé ravno tako progresivno, kakor se množí in večja dobiček, kjer se vstvarijo obče gospodarstvene naprave, ali kjer se narodnosti razvijajo pravilno ali normalno.

Take škode prorokuje z največo zanesljivostjo Taaffejeva vlada češki kraljevini, ako se ne izvrše Dunajske punktacije ali prav za prav vladne predloge, ki po obči sedanji sodbi pomenjajo še mnogo manj v smislu namerjane sprave, nego te punktacije. Ali teh škod ni treba še le prorokovati, kakor da bodo še le sledile, ampak so očitne tudi v sedanjosti. In te škode so toliko večje, kolikor viša je stopinja uže sedanjega razvoja skupnega naseljenja češke kraljevine. Ako n. pr. dandanes pretrgajo, recimo tovarniški delavci svoje delo za jeden dan, provzročuje to mnogo več izgube, nego ko bi bilo jednako število delavcev svoje delo pretrgalo za jeden dan pred 50 leti. Jednako je glede na duševno obče delovanje in proizvajanje. Češka kraljevina po takem v resnici, dokler se ne izvrši sprava, ne bode

trpela samo, ampak uže trpi na iste strani, katere podarja osrednja vlada.

A da ne bodemo sodili krivo, pomisliti je, da nespravljena dežela, ki pa je na nižji stopinji razvoja, trpi v kulturnem in gospodarstvenem pogledu še hujše, nego razvita pokrajina. V nerazviti deželi z nesložnim naseljenjem pomešanih narodnostij je le pozitivna izguba, ki se dá na nekatere strani in približno ceñiti s številkami, manjša ali neznatna. V taki deželi zadevajo nevspehi pa naseljenje močnejše in bolestnejše, nego v razviti deželi. Slabe letine občutijo ubožni ljudje in v obče uboge dežele bolj, nego imoviti ljudje in razmerno bogate pokrajine. V ubožni pokrajini je naseljenje raznih narodnostij bolj navezano na skupno in složno kulturno in gospodarstveno delovanje, nego v razvitih deželah, in videli smo l. 1891., da je moglo češko naseljenje kraljevine tudi samo, brez pomoči in celó proti volji ter nasprotovanju Nemcev, pokazati in dokazati na Praški jubilejni razstavi svojo kulturno in gospodarstveno silo.

Kar izjavlja torej osrednja vlada gledé na češko kraljestvo, velja tudi za druge dežele in kronovine; škodo trpé, kjer ni sprave, vse dežele s pomešanim naseljenjem, in je razlika jedino v tem, da v razvitiših je škoda bolj očitna, v izostajanju pozitivnega, duševnega in gmotnega proizvajanja, v nerazvitih deželah pa isto škodo občutijo bolj na znotraj. V nerazvitih, zajedno nespravljenih pokrajinah zaostaja obča omika, obča kultura; take dežele so tudi financijalno pasivne, so torej v gmotno škodo državi in drugim pokrajinam, in kažejo, da v jedni in isti državi, kljubu jednakim osnovnim zakonom, ni pravega soglasja v razvoju. Take pokrajine dajejo na zunaj državnikom in državi slabše svedoštvo, nego pa razvite dežele z nesložnim naseljenjem. Ravno to pa kaže, da so take dežele na vse strani mnogo potrebniše sprave, nego pa pokrajine z razmerno bolj razvitim naseljenjem. Zato so se ti, kateri stvari preišljujejo globlje, jako čudili, da se je spravljenje pomešanega naseljenja pričelo najprej ravno v razviti češki kraljevini, kjer obča potreba in notranja sila ni bila in ni tolika in tako občutna kakor po drugih nerazvitih in celo dejanski prek in prek ubožnih pokrajinah.

Sicer pa nam je bilo tu samo dokazati, dá, ako ni sprave pomešanega naseljenja, ne trpi kulturni in gospodarstveni razvoj samo v češkem kraljestvu, ampak po vseh deželah s pomešanim, pa nespravljenim naseljenjem. Trpi torej tudi Slezka in Moravska; trpi Galicija, Bukovina, Štajerska, Koroška, Dalmacija; trpi Primorska v vseh svojih provincijah, sosebno Istra in Tržaško. A iz istih vzrokov trpé razna ozemlja ogerske polovice, kjer ni sprave, ampak zgolj gospodovalnost in gospodstvo jedne in iste madjarske liberalne stranke nad naseljenjem nemadjarskih narodnostij.

Ako bi hoteli poštovati kulturno in gmotno škodo v nespravljanih pokrajinah samo v toliko, kolikor se dá preračunati s številkami, pokazale bi se uže samo za jedno in isto leto ogromne vsote, na kakoršne običajno, ali prav za prav nikdar ne mislimo.

Osrednja vlada poštevata tu mišljene kulturne in gospodarstvene škode samo za bodočnost in za jedno kraljevino; a zamolčati ni, da je uže 25 let jedino sedanja ustava v veljavi, in so uže poprejšnje ustave zagotavljale uslovja za spravljenje narodov v občine in v pomešanih deželah še posebe. Uže samo Dunajske punktacije bi po nazorih osrednje vlade obvarovale češko kraljevino kulturnih in gospodarstvenih izgub in škod; toliko večji dobiček bi podajala uresničena prava narodna enakopravnost, in kar bi donášala v jednem letu v vseh pokrajinah, donesla bi bila pomnoženo v 25, oziroma 30 in še več letih.

V občine je torej škoda velikanska, po lastnih nazorih osrednje vlade, in še povečana po pravih nazorih o narodni enakopravnosti, da se ni izvršila ista po specialnih zakonih takoj ob začetku, da se takó ni dosegla sprava, katera bi ne bila zaprečila samo raznotere škode, ampak bi bila po svoje pospeševala kulturni in gospodarstveni razvoj dežel, s tem pa naseljenja raznih narodnostij.

Kdor koli je torej provzročil, da se ni dosegla sprava, kakoršna je možna na podstavi prav mišljene narodne enakopravnosti, zakrivil je mnogo, premnogo, neprecenljivo mnogo v moralnem, kulturnem in gospodarstvenem pogledu; ta je škodoval državi in narodom, njegova odgovornost je neizmerno velika.

Poglejmo torej kdo je kriv, da se je še dandanes boriti narodom in pravim državnikom za doseženje sprave, ne v smislu pokvarjenih punktacij, ampak v smislu narodne enakopravnosti?

Znano je, da je nemška liberalna stranka, zajedno kapitalistiška ali menčestrška stranka svoje ime spreminjala ob raznih prilikah in da se je od začetka in najdalje imenovala ustavoverna stranka. Kot taka je gospodovala od začetka ustave, malo ne nepretržno do konca l. 1879. Formalno je odtlej izgubila večino v osrednjem parlamentu, dejanski pa je gospodovala in nadalje vplivala do današnjega dne na vse ustavno življenje bolj, nego vsaka druga stranka. Ona je nekako moralno prisiljena sprejela v sedanjo ustavo člen o narodni enakopravnosti.

Dokler je bila formalno v večini in po imenu na kormilu, imela je za vse drugo več opravka in potreb, nego za izvršitev tega jezikovnega in narodnostnega člena, podeljenega in veljavnega za vse narode. Ona je dobro vedela, da ta zakon potrebuje izvršitve po natančnejših določbah ali specialnem zakonu; to je zabeleženo tudi v zapisnikih odbora ali odseka, ki je raz-

pravljajal pojedine osnovne člene za potrjenje sedanje ustave.

Največi dokaz temu je poleg drugih predlogov načrt, ki ga je leta 1886. v državnem zboru v imenu nemške liberalne stranke, sedanje nemške združene leve, predložil Scharschmied. Ta načrt kaže pred vsem dvoje: prvič to, da nemška „ustavoverna“ stranka ni imela časa poprej, za svojega dejanskega in formalnega gospodovanja, za izvršenje najvažnejšega in najodločilnejšega člena ustave, katero je osnovala in sprejela; drugič, da je ista tolikokrat prekrščena, po mišljenju, stremljenju in delovanju pa vedno jedna in ista nespremenjena nemška levica hotela po Scharschmiedovem načrtu ne izvršiti, ampak naravnost uničiti jezikovni in narodnostni člen, ker je hotela, kakor prej in poznej, tudi s tem načrtom jedino germanizovati, jezike drugih narodov postavljati na druge in niže stopinje, nego vanje njih narodnosti pa neposredno prezirati.

Torej do leta 1886., do dobe, ko je bila formalno uže izgubila večino v državnem zboru, ni se nemška liberalna stranka zavedala potrebe o izvršitvi najvažnejšega člena sedanje ustave; pač pa je imela čas, da je takoj spremenila volilni red po svojem ukusu in specialno na dobiček svojih strankarskih, torej kapitalistiških in gospodstvo vključujočih interesov. Čas je imela, da je iz istih vzrokov v dobi, ko osrednji parlament ni bil zastopan od vseh narodov, v dobi pasivne češke politike, uvedla neposredne državnozbornske volitve, z njimi zajedno zmanjšala vpliv deželnih avtonomij. Čas je imela nadalje ista stranka, da je zidala železnice in vstvarjala gospodarstvene zasnove tam, kjer je ugajalo najbolj kapitalistiškimi, ne pa celokupnim državnim interesom. Čas je imela, da je iz lastnih interesov podelila nadmoč Poljakom v Galiciji za usluge, katere so ji ti opravljali, in za dobičke, kateri prihajajo centralizmu in germanizaciji od Poljakov nad Rusi v Galiciji. Čas je imela ista stranka za to, da je delovala na vstvarjenje duvalizma, in čas je imela in ima do današnjega dne, da podpira še vedno isti duvalizem, ker si s tem najbolj varuje gospodstvo v tostranski polovini. Čas je imela in ima, da v svojem interesu isto tako psevdoliberalno italijansko stranko podpira po raznih pokrajinah proti Slovanom. Povsod, kjer je treba zaprečevati izvršitev narodne enakopravnosti, ima nemška liberalna stranka čas, in zato ji ni ostajalo in ji ne ostaje časa, da bi se zares izvršila ista narodna enakopravnost.

Naposled je tej, v nemško združeno levico prelevljeni stranki ostal jedino še čas, da z vso poprejšnjo doslednostjo deluje na to, da bi uzakonila narodno — enakopravnost, s to pa stalno gospodstvo tudi v češkem kraljestvu.

Kdo je po vsem tem kriv, da po nazorih osrednje vlade uže nad 30 let naših raznih ustavnih dob trpi kulturni in gospodarstveni razvoj češkega kraljestva,

in da, po tu podanih dokazih, trpi isti razvoj vseh pokrajin tostranske polovine cesarstva? Nemška združena levica, ki je sprejela v ustavo narodno enakopravnost, ki pa isto enakopravnost tepta do današnjega dne, kjer koli more, je najbolj kriva vseh dokazanih škod in izgub v prošlosti, sedanjosti in, kolikor bode od nje nadalje zavisno, bode kriva tudi v bodočnosti. Sokrivi so potem tudi njene pomočnice, torej madjarska gospodovalna stranka gledé na narodnosti ogerske polovine, poljska frakcija in italijanska liberalna stranka pa v Cislitaviji. Vse te stranke, ki se odlikujejo po svojem liberalizmu jedino na svojo korist, je posredno ali implicito zatožila ne kaka slovanska stranka, ampak osrednja vlada Taaffejeva, ki je izjavila pred vsem svetom po češkem namestniku, da češko kraljestvo bode trpelo na kulturnem in gospodarstvenem razvoju, ako se ne izvrše Dunajske punktacije.

Iz te izjave sledi, kakor je dokazano, da je trpel, trpi in bode še nadalje trpel kulturni in gospodarstveni razvoj tudi drugih pokrajin, dokler se ne izvrše ne kake punktacije, ampak prava narodna enakopravnost, dokler se torej po posebnem izvršnem zakonu členu XIX. ne podeli narodom prava narodna avtonomija namesto ali tudi poleg sedanje, za avstrijske razmere nepopolne in neprikladne deželne avtonomije.

Osrednja vlada grofa Taaffeja je s svojo izjavo, kakor smo neoporečno dokazali mi, postavila nemško združeno levico z vsemi njenimi jednako liberalnimi pomočnicami pred vsem svetom moralno na zatožno klop. Ne takó imenovani slovanski radikalizem, ki je nastal in nastaja le vsled brambe proti tem „liberalnim“ strankam, je zatožen pred svetom moralno — ampak zatožene so te „liberalne“ stranke same, naj še toliko poudarjajo „državni interes“, za katerim skrivajo pod raznimi pretvezami svoj najsebičniši lastni interes.

Nemška levica je po svojem vodji dr. Schmeykalu še le sedaj razglasila, da narodna enakopravnost se ne dá izvršiti, dokler se ne vstvarijo meje raznim narodnostim potom razmejevanja ali omejevanja sodnijskih okrajev. Torej nemška levica vé uže nad 30 let, da le tako razmejevanje vede naposled do „zaprtih ozemelj“ in v pravi doslednosti do razmejevanja kompaktnih mej vsakega naroda posebe in konečno tudi do narodne avtonomije, in vendar je ista levica zamolčala isto sredstvo, isti univerzalni lek do spomladi 1892. ali 24. marcija tega leta! In še sedaj je ta nemška levica toliko „liberalna“, da razgláša narodom rešilni pomoček jedino za češko kraljestvo, v tem ko noče nič slišati o njem za lečenje in zdravljenje drugih pokrajin. No, druge pomešane pokrajine so po njenih liberalnih nazorih uže v dobrih rokah; kajti ali ima ona sama gospodstvo nad njimi, ali pa njene zgorej navedene jednako „liberalne“ pomočnice. Jedino češko kraljestvo po-

trebuje še zdravila v takem „liberalnem“ smislu, potem bode vse dobro!

Dokazano je torej, da kulturni in gospodarstveni razvoj češkega kraljestva in drugih pokrajin trpi uže nad 30 let zastran sebičnosti nemške levice in onih gospodovalnih strank, katere podpira ona in katere, v povračilo, podpirajo njo; dokazano je, da škode in izgube so nepreračunljive, vsekakor pa tudi po številkah velikanske, in da te škode in izgube trpé narodi, dežele in država, in bodo isti narodi, iste dežele in ista država še nadalje trpele, ako bode veljal glas in vpliv nemške levice z njenimi pomočnicami več nego glas in vpliv pravih zastopnikov narodov in države, narodnih in državnih interesov.

Misliti bi bilo na vse to, da nemška levica je dovolj moralno obsojena, in da bi bil torej čas, da se njen narodnim in občedravnim interesom škodljivi vpliv oslabi in zapreči jedenkrat za vselej. Sedanja osrednja vlada je sama posredno obsodila nemško levico in v obče gospodovalne stranke. Slediti more iz izjav srednje vlade le dvoje: ali so resnične ali niso resnične; ako niso resnične, bi ne mogla strašiti z njimi češkoslovanskih strank zastran punktacij; ako so pa resnične, potem je vladna dolžnost, da izvede tudi za se potrebne posledice. Te posledice smo v glavnem izvedli in navedli mi tukaj. Dolžnost osrednje vlade je, da porabi svojo moč za praktiško izvedenje teh posledic. Te posledice se ne raztezajo samo na punktacije, ampak na izvršbo narodne enakopravnosti; isto takó se te posledice ne omejujejo samo na češko kraljestvo, ampak na vse pokrajine s pomešanim naseljenjem; jednako zahtevajo iste posledice, da se izvedejo ne še le čez desetletja, ampak da se začnejo *takoj* proizvajati za vse dežele, naseljene po večih ali kompaktnih odlomkih raznih narodnostij. Ta nujnost, kakor smo razložili, je silna zaradi tega, ker drugače trpi še nadalje kulturni in gospodarstveni razvoj takih pokrajin, in je ista nujnost zajedno večja za druge take pokrajine nego za češko kraljestvo, in važniša, ker je potreba izvršiti v takih pokrajinah več, nego pa obsezajo Dunajske punktacije za češko kraljestvo.

Interesi cele tostranske polovine in dosledno vsega cesarstva zahtevajo, da se po lastnih trditvah in nazorih osrednje vlade, izvede narodna enakopravnost, z njo pa poleg vsega drugega dobrega pospešuje tudi kulturni in gospodarstveni razvoj raznih pokrajin s pomešanim naseljenjem. Vlada vsled lastnih, gledé na Češko razglasenih, pa za vso državo veljavnih načel, takih skupnih državnih interesov ne more prikrivati ali tajiti; ako ni močna dovolj, da se loti dela v tem skupnem državnem interesu, je dolžna, da odstopi mesto taki vladi, ki bode imela zato potrebno moč. Moč je potrebna pred vsem; da vlada zmaga vpliv nemške levice, ki se dosledno uže 30 let do današnjega dne ustavlja pravi izvršitvi narodne enakopravnosti. Nemška levica je moralno zatožena

pred svetom kot glavna zaprečnica te izvršitve in torej tudi glavna provzročiteljica škod in izgub, ki sledé iz zaprečevanja kulturnega in gospodarstvenega razvoja raznih pokrajin s pomešanim naseljenjem.

Iz tega sledi neizogibno, da nemški levici bi bilo dosedanji vpliv slabiti, če ne popolnoma zaprečiti, a bila bi največa ironija, da bi sedanja osrednja vlada hotela celó večati vpliv te nemške levice in s tem tudi njenih pomočnic, ali da bi hotela celó ista vlada vladati ž njo ali jo izključno staviti na vladno kormilo.

O k r i t i k i d r. M a h n i č a.

III. K razširjanju poganstva, z nasprotniške strani nam namišljenemu.

d) Gledé na bogosluženje, specijalno liturgijo ali mašo. — 7) Liturgija rimske cerkve.

(Dalje.)

Pač se je Klementinska liturgija razvila in vsled razširjanja krščanstva se je morala razvijati, ko je bilo s tem razširjenjem število raznih kategorij katehumenov, kakor tudi pokorečih se in obsedencev narástlo takó, da se niso mogli več poučevati posamično, njih poučevanje se je temveč moralo preložiti v prvi del liturgije; z druge strani pa, ker so nastopali mnogoteri krivoverci, je bilo stremiti, da se vsakatero krivo razumljenje ali razlaganje zapreči z večim izvrševanjem liturgiških molitev. No to razvijanje Klementinske liturgije, katero je bilo potrebno vsled časovnih razmer, in katero je, kakor dokažemo, z večine prihajalo iz Rima, svedoči, do nastopivše liturgije Bazilijeve, o jednoličnosti v vseh cerkvah, in so bila uslovja za to jednoličnost v občnosti ali skupnosti položaja in potreb v jednem in istem rimskem cesarstvu, kakor tudi v vzajemnem živem občevanju krščanskih občin, oziroma škofov raznih delov cesarstva. To se dá dokazati popolnoma zanesljivo.

Mi smo razložili uže zgorej, da daljnjemu vstoku pripadajoči apostolski oče (učenec apostola Ivana), Polikarp Smirenski, je v dobo papeža Aniceta (157—168) svečano v Rimu daroval sveto mašo v daritev, ne da bi bili zapazili kako različnost, in da je zajedno mnogo zavedenih Rimljanov zopet privedel k pravi veri. Tudi v Mali Aziji rojeni sveti Lijonski škof Irenej, ki je, kakor znano, za papeža Eleveltera (177—190) bival dalje časa v Rimu, je utegnil ondisto darovati svetomašno daritev; in je to predpolagati ali misliti toliko bolj o svetem Aleksandrinskem škofu Atanaziju, ki je za papeža Julija (337—352) dalje časa bival v Rimu in je ondisto celó, kakor svedoči 16. list svetega Hieronima, vspešno deloval za institucijo redovnikov, ki je bila nova za evropski Zapad, ter je isto celó dejanski udomačil v stari cesarski stolici¹⁾ zapadne svetovne države. Zgorej suno po-

¹⁾ Baronius Annalia ad an. 340 N. 7, kakor znano, so bili dotlej le na Vstoku samostani in redovniki, in je bilo poslednjih sosebno v Aleksandrinskem patrijarhatu obilo; od ondod so mogli torej jako lahko po morju prevazati redovniške naselbine tudi v Rim.

Tako težanje osrednje vlade bi pobijalo lastne nazore te vlade, in kar bi bilo najžalostneje, pokrajine in narodi bi še nadalje trpeli v kulturnem in gospodarstvenem razvoju. Do te neverojetnosti se vendar osrednja vlada ne poniža; a slovanskih zastopnikov dolžnost je, da sami dokazujejo v osrednjem parlamentu, kakó je sedanja osrednja vlada postavila nemško levico in ž njo vse gospodovalne stranke Cislitavije in dosledno celokupnega cesarstva na zatožno klop! Vigilantibus iura!

jasnili tudi dolgo nadaljevani običaj, vsled katerega so apokrizijariji ali responzali (v legaciji odposlani dijakoni) Konstantinopolitanske cerkve v Rimu pri svečanih mašah asistovali papežem, responzales rimske cerkve pa v Konstantinopolju tamošnjim patrijarhom.

Vse to kaže na jednoličen tip liturgije vseh cerkev za prvih stoletij krščanskega štetja in se popolnjuje z deli, katera imamo od cerkvenih pisateljev stare dobe. Tako delo je pred vsem uže navedena I. apologija II. stoletju pripadajočega svetega filozofa in mučenika Justina, ki natanko pozna liturgiške običaje mnogih cerkev Vstoka in Zapada. Ta apologija, kakor mislijo v obče, je spisana v Rimu, a vendar popisuje liturgijo kristijanov popolnoma takó, kakor jo kažejo Constitutiones Apostolorum, ne da bi se pri tem omenjala kaka razlika rimske cerkve²⁾. Takó obseza delo Lijonskega škofa in svečenika Ireneja, pripadajočega II. stoletju več mest, katera se odnašajo k liturgiji³⁾, ne da bi se v tem delu omenjala kaka razlika mnogih cerkev Vstoka in Zapada, katere je poznal po lastnem nagledovanju. V nam ohranjenem fragmentu nepoznanega dela istega Ireneja⁴⁾ se

²⁾ Okolnost, da skrčeni popis Justinov obseza, kakor je umevno samo po sebi, tudi to, kar je obče vsem starim liturgijam, ne more oslabiti naše trditve; kajti popis Justinov obseza tudi posamičnosti, katerih v drugih liturgijah ni, sosebno tudi ne v sedanji rimski. Pri tem nam je treba pokazati jedino na dolgo glavno molitev, sestajajočo iz več odstavkov, ter nahajajočo se neposredno za Sanctus, na katero, kakor izrecno poudarja Justin, odgovarjajo verniki samo z jedino besedo „Amen“. Tudi dajanje in prijemanje poljuba miru omenja sveti Justin neposredno pred darovanjem, torej natančno na istem mestu, kakor liturgija apostolskih konstitucij. Sveti Justin omenja tudi predčitanje svetih pisem starega in novega zakona, kakor tudi neposredno za tem sledeče poučenje (propoved) škofovo ali svečenikovo, torej po liturgiji apostolskih konstitucij. Celó njegovo popolno molčanje o „Očenašu“, kaže, da ta molitev še ni bila vsprejeta tedaj v liturgijo, kakor se tudi ne nahaja v liturgiji apostolskih konstitucij.

³⁾ Lib. cap. III §. 1, in cap. XIII. §§. 1, 2. Lib. IV. cap. XVII §. 5. in cap. XVIII §§. 2, 4, 5, 6. Lib. V. cap. II. §. 3.

⁴⁾ Migne XXXVIII. Patrol. Curs. complet. tom. VII. col. 1253.

navajajo besede klicanja svetega Duha (ἐπιταλασσει) v Canon Missae takó, kakor so obsežene v Klementinski liturgiji apostolskih konsultacij. Takó se odnašajo dela svetega Aleksandrijskega škofa Klementa (pripadajočega II. in III. stoletju) nekoliko tudi k liturgiji⁵⁾, ne da bi omenjala v tem pogledu kako razlike pojedinih cerkev, in isto velja tudi o delih istodobnega cerkvenega pisatelja Tertulijana, odnašajočih se k liturgiji⁶⁾. Sicer se med deli poslednjega, ki je bil znan z liturgiškimi običaji rimske cerkve ravno takó, kakor afrikanke cerkve, sosebnó v delu „De Oratione“ poudarja posebe, „da molitvam napravlja pot v nebesa izpolnjevanje zapovedij, med katerimi je najglavnejša, ne bližati se oltarju Božjemu (oziroma ne pristopati k daritvi), dokler ne poravnamo s svojimi brati starega spora in prepóra (Matth. V.: 23, 24). „V resnici (takó se glasi dalje), kakó moremo pristopiti k miru brez miru? Ali ni nesmiselno, pristopati k molitvi z umitimi rokami, pa z umazano dušo?“ Tertulijan nakazuje torej v liturgiji običajnemu poljubu miru, jednako kakor sv. Justin, natančno isto mesto pred daritvijo, katero mesto ima dajanje in prijemanje poljuba miru v Klementinski liturgiji, ne da bi omenjal kak različen običaj rimsku cerkve.

V obče nam ni znano, da bi bili cerkveni pisatelji, do dobe razširjanja grške liturgije Bazilijeve in Hrizostomove, kakor tudi latinske Hilarijeve, govorili o različnosti liturgij pojedinih cerkev, dasi ni nedostajalo mnogoterega povoda zato⁷⁾, kakor se ume samo po sebi. Pač poznamo list škofa Firmilijana Cezarejskega v Kapadociji († 269) do svetega Kartagenskega škofa Ciprijana še iz III. stoletja (Epist. LXXV. n. VI.), katerega jedno mesto⁸⁾ je dalo nekaterim povod misliti, kakor da bi se kazalo na razliko rimske cerkve od ostalih cerkev v liturgiji. Ali ta misel je uže zaradi tega brez vsake osnove, ker v dopisovanju obeh imenovanih škofov se nikakor ne omenja liturgija, pač pa od heretikov podeljevani sakrament krsta, o katerem sta hotela oba navedena škofa, da naj bi se smatral neveljavnim, v tem ko je papež Štefan (253—257) nasprotni običaj rimske cerkve imenoval kot pravi⁹⁾.

⁵⁾ Paedagogus lib. II. cap. 2. in Strematus lib. I. cap. 1.

⁶⁾ Apologetici cap. XXXIX. Do corona militis cap. III. et IV. De oratione cap. VI, XI—XIX. De spectaculis cap. XXV.

⁷⁾ Omenili smo zgorej k liturgijam odnašajoča se svedoštva dveh znamenitih in ravno v liturgiškem pogledu z običaji Jeruzalemske, Antijohijske in Konstantinopolitanske cerkve najbolj znanih cerkvenih očetov iz druge polovine IV. stoletja, namreč svetega Cirila in Hrizostoma, katerih vsak, kakor smo videli, govori jedino le o liturgiji apostolskih konstitucij takó, kakor da bi ne bila razun te nobena druga običajna ne le v omenjenih cerkvah, ampak tudi kjer si bodi drugod.

⁸⁾ To mesto se glasi: „eos, qui Romae sunt, non ea in omnibus observare, quae ab origine tradita sunt, et frustra apostolorum auctoritatem praetendere, scire quis etiam inde potest, quod circa multa divinae rei sacramenta videat esse apud illos aliquas diversitates?“

⁹⁾ Kakor je znano, je pozneje (325) 19. kanon prve (Nicejske) ekumenske sinode določil, da naj se pavlijanci krsté v drugo. Obsežniša je naredba, obsežena v 7. kanonu II (Konstantinopolitanskega) ekumenskega koncilja, vsled katere naj se ne krsté, ampak

Vrhu tega je razgrajal v ono dobo prepór o času, v kateri naj se praznuje praznik Velike noči, katera se je po svojem visokem mistiškem pomenu imenovala sakrament (se, ve da ne v današnjem smislu), in katero so škofje azijski ki so se držali, jednako Firmilijanu, sporočilo apostola Jakoba (brata Gospodovega imenovanega) in Ivana, praznovali jednakočasno z Židi, v tem ko se je ta običaj popolnoma perhoreskoval v Rimu, kjer so se sklicevali na nasprotno sporočilo apostola Petra in Pavla, kakor tudi v Aleksandriji, kjer so zagovarjali takisto nasprotno sporočila evangelista in učenca Petrovega Marka¹⁰⁾. Firmilijan je imel torej, dotikajoč se razlik rimske cerkve od apostolskih običajev ostalih cerkev na prvem mestu pač pred očmi one diferencije, ki so bile na dnevnem redu, katere so se pokazale gledé na veljavo od heretikov podeljevanega sakramenta krsta, kakor tudi časa velikonočnega praznovanja; in pri tem se ni pomišljal rimski običaj poštovati kot protiven apostolskemu sporočilu. Na drugem mestu je utegnil pač kazati tudi na post ob sabotah, ko je isti veljal v Rimu uže v IV. stoletju, škofi Vstoka pa so ga konstantno smatrali protivnim apostolskemu sporočilu¹¹⁾. Na liturgijo Firmilijan gotovo nikakor ni mislil, ker, kakor rečeno, ni v dopisovanju nič o njej.

Proti soglasju liturgije vseh cerkev v prvih stoletjih torej nikakor ne govori ravno omenjeni list Firmilijanov; pač pa govori za isto soglasje poleg tega, kar smo uže navedli tudi mnogotero uže pretresena okolnost, da so nered pri svojem spreobrnjenju samo birnujejo heretiki, znani pod imenom arijancev, macedonijancev, sabatijancev in novatijancev ki se imenujejo tudi čisti in boljši, nadalje kvartodecimancev ali tetraditov in apolinarjev; z jednokratnim potoplenjem krščeni evnomijanci (stari arijanci), kakor tudi Frigi imenovani montanisti, sabelijanci in ostali neimenovani, vendar pa večinoma iz galaškega ozemlja prihajajoči heretiki naj se krsté v drugo, potem ko so bili nekoliko časa katehumeni, torej naj se ravna ž njimi jednako, kakor s pogani.

¹⁰⁾ Mi nismo prvi, ki imamo preverjenje, da apostoli in njih učenci so tam, kjer so bili Židje številni, s temi praznovali jednakočasno velikonočni praznik, v tem ko so na drugih krajih, sosebnó v Rimu in v Aleksandriji, kjer je bilo razmerno malo Židov, in so bili ti vrhu tega sovraženi, uvedli nasproten običaj, ker so imeli za to v smislu razsodbe tako imenovanega legalijskega spora na Jeruzalemski apostolski sinodi popolnoma pravo, da, bili so takó rekoč obvezani. Običaj azijskih cerkev se opira torej ravno takó na apostolsko sporočenje, kakor običaj cerkve Rimske in Aleksandrijske, in ravno ta okolnost je bila provzročila silovitost spora gledé na čas praznovanja Velike noči.

Sicer se je spor na I. ekumenskem (Nicejskem) koncilju¹²⁾ poravnal neugodno za azijski običaj, ko se je odstranilo skupno praznovanje Velike noči z Židi, in se je izračunjevanje tega praznika, kakor je bilo običajno v Aleksandriji, tem središču matematiško-astromomiških znanostij, smatralo pravim in sprejelo. Popolna jednakost gledé na čas praznovanja Velike noči se pač ni dosegla takoj; kajti trajalo je še dve polni stoletji, da je aleksandrijsko izračunjevanje sprejela tudi rimska cerkev, ki se je držala svojega običajnega izračunjevanja, kakor smo to razpravili zgorej pri razgovarjanju o koledarskem razvoju.

¹¹⁾ To je izrazil, v soglasju s 64. kanonom apostolov, 55 kanon Trullanskega koncilja.

koma oddaljenemu Vstoku pripadajoči grški duhovniki delovali na evropskem Zpadu, torej v veliki Praefectura Galliarum kot diecezanski škofje, nekateri njih celó kot rimski papeži, v tem ko z druge strani privrženci rimskega patrijarhata, posvečujoči se duhovnemu stanu, prijemali so posvečenje od grških škofov oddaljenega Vstoka in so celó vzajemno opravljali svoja duhovna opravila ondi ravno takó, kakor v Rimu, pri čemur nam je kazati jedino na Rufina, seosebno pa na svetega Hieronima (oba pripadata úže drugi polovini IV. stoletja). Za soglasje liturgije starih cerkev v stari dobi govori úže omenjeno in na Sardiškem koncilju izvršeno prostovoljno pridruženje skupnega Ilirika k rimskemu patrijarhatu in govore zato tudi izreki papežev, kateri v svojih listih, do vspešnega uvedanja gregorijanske maše, torej še v V. in VI. stoletju, razglašajo liturgijo rimske cerkve, kakor rečeno, vedno kot sporočeno od apostolov, tu pa tam naglašajo celó soglasje oblike rimske liturgije z obliko vseh ostalih cerkev sveta in se potegujejo za njeno vzdrževanje.

K listu iz VI. stoletja papeža Vigilija (540—555) do španskega metropolitanskega škofa Profatura, v katerem se imennje rimska liturgija kot od apostolov sporočena¹³⁾, smo

¹³⁾ K temu odnašajoče mesto se glasi: „Ordinem precum in

se úže odnašali ob razgovorjanju stare španske liturgije. V tem listu se pač ne naglašá več soglasje oblike vseh liturgij, ker so se bile úže razširile na Vstoku liturgije Bazilijeva in Hrizostomova, na Zpadu pa Hilarijeva; ali do konca IV. stoletja je bilo drugače, in še celó v prvi polovini V. stoletja se je zde'o papežu Celestinu (422—432) potrebno kazati na to soglasje, ko navajajoč vsebino nekolikih liturgiškich molitev, poudarja, da so iste sporočili apostoli, in da se rabijo jednolično (uniformiter) po vsem svetu¹³⁾ in v vsaki katoliški cerkvi. Papež Celestin je mogel to reči popolnoma mirno; kajti jedva še le nastale liturgije Bazilija, Hrizostoma, in Hilarija so v svoje razširjenje potrebovale časa, in so gotovo celó v onih cerkvah, kjer so se uvedle, ne takoj, ampak še le polagoma do cela odstranile staroobičajno liturgijo, katero so utegnili še nekoliko časa rabiti vzajemno.

(Dalje pride.)

celebritate missarum nullo nos tempore, nulla festivitatis significamus habere diversum, sed semper eodem tenore oblata Deo munera consecrare . . . Quapropter nos ipsius canonicae precis textum dirigimus subter adiectum, quem Deo propitio ex apostolica traditione suscepimus. Prim. Bunsen l. c. tom. II. pag. 603.

¹³⁾ Epist. ad Episc. Gall. c. II. Dotično mesto se glasi: „quae ab apostolis tradita in toto mundo atque in omni catholica ecclesia uniformiter celebrantur“.

„Liturgični jeziki.“

Pod naslovom „Liturgični jeziki“ je spisal velečastiti g. A. Žnidarčič, vikarij v Gradnem na Goriškem, knjižico, tiskano pri Obizziju v Gorici, ki obseza kakih 10 malih stranih teksta. Knjižica pričinja tako-le: „Ker je zadnja leta nastal nek boj proti slovenskemu jeziku tudi po cerkvah, poiskali so si ti bojevnikni določbe iz starih časov za orožje, da bi uspešneje bili ta boj. Takim se je pridružil tudi gosp. dr. Mahnič ter priobčil v našem cerkvenem listu „Folium Periodicum“ v št. 10. l. 1887.* neko razkladbo z ozirom na odgovor kongregacije sv. obredov od 12. septembra 1857., iz katere razkladbe je razvidno, da se nekako ukazuje odstraniti raba narodnega, torej tudi slovenskega jezika pri obredih sv. krsta. Po trudu štirih let je urednik cerkvenega koledarja (sc. za Goriško. Op. ur.) temu pritrnil, in takó ta reč prišla letos (namreč 1892. Op. ur.) v naš (goriški. Op. ur.) „Directorium liturgicum.“ Zato šteje si podpisani v častno dolžnost spregovoriti o tem ter pojasniti nekatere cerkvene določbe o liturgičnih jezikih. Sv. Peter kliče: „Vigilate, quia adversarius vester circuit quaerens!“

Potem kaže na razloček liturgije in liturgičnih jezikov. Prva se ne pokriva z drugimi. Ista liturgija, na pr. rimsko-katoliška je lahko izražena v latinskem, staroslovenskem in še drugih jezikih. Nasprotno pa se lahko rabi isti jezik za različne liturgije, na pr. latinski za rimsko. milansko, galško itd. Opredeljenje liturgije je po besedah Renaudotovih (Liturg. orient. collect. tom. 1. p. 152. Ed. sec. Francofurti 1847.) naslednja: „Pod imenom liturgij se morajo razumeti obredne knjige, spisane po javni oblasti cerkveni in po njeni rabi

*) Torej v isti čas, ko se je priobčil znani in mnogoimenovani skupni pastirski list. Op. ur.

potrjene, v katerih se nahajajo obredi in molitve za sv. maše in za delitev sv. sakramentov*.

Daritev sv. maša in delitev sv. sakramentov je v glavnih oblikah ostala od začetka sem jedna in ista, vendar so se v raznih časih in raznih krajih z ozirom na svojstva dotičnih ljudstev dodajali razni obredi, primerni svetosti bogočastja; vsled tega so se razločevale v nebestvenih rečeh liturgije na vzhodu od liturgij na zapadu. Od tod zgodovina raznih liturgij, na pr. jeruzalemske, antijohijske, aleksandrijske, bizantske, liturgije sv. Cirila in Metoda itd.

Vsi jeziki, ki se rabijo pri liturgiji, smejo se imenovati liturgični jeziki. Pri raznih liturgijah so se rabili od začetka razni narodni jeziki, na pr. judovski, asirski, grški, arabski, koptski, armenski, latinski, poslednjič staroslovenski, uveden po sv. Cirilu in Metodu. Poslednji se za nju časa ni imenoval staro-slovenski, ampak sploh slovenski, kakor potrjujejo pisma (bule) tedanjih rimskih papežev. Razločujemo liturgične jezike prve in druge vrste; prve vrste so zgorej imenovani. Na Slovenskem rabi se rimsko-katoliška liturgija. Liturgični jezik prve vrste pri nas je latinski, liturgični jezik druge vrste pa slovenski. Med katoličani na Nemškem je liturg. jezik 2. vrste nemški, v Italiji italijanski. Sploh so živi narodni jeziki liturgični jeziki druge vrste, kjer koli se rabi rimsko-katoliška liturgija v latinskem jeziku.

„Kakor pri sv. maši, takó tudi pri delitvi sv. sakramentov rabijo se med rimskimi katoliki poleg latinskega jezika tudi narodni jeziki, posebno za taka opravila, s katerimi se ljudstvu pojašnjujejo skrienosti bogočastja ter se udeležuje studencev božje milosti.“

Vsled tega se oznanuje božja beseda pri sv. maši v

narodnem jeziku ter se čitajo *listi in evangeliji* v istem jeziku. Tudi skupne molitve in skupno petje, katero opravlja duhovnik z ljudstvom, vrši se v narodnem jeziku. Isti narodni jezik rabi se po cerkvenih določbah tudi pri delitvi sv. sakramentov. Mnogokrat rabi se narodni jezik pri *bistvenih* delih, celó pri „formi“ svetih sakramentov, in takó postane *narodni jezik* pri delitvi svetih sakramentov nekako liturgičen jezik prve vrste. Tako na primer je po vseh ritualih rimskih, tudi po najnovjšem, ki ga je izdal Friderik Pustét na povelje kongregacije sv. obredov z dne 24. marca 1884. l. določeno, da se sv. krst deli, kedar je sila radi smrtne nevarnosti, *v vsakem jeziku* (potest sine solemnitate a quocunque baptizari in qualibet lingua.) Nadalje rabi se pri sakramentu sv. pokore od strani duhovnika in spovedanca narodni jezik za izvršitev bistvenih delov. Tudi pri sakramentu sv. zakona zaukazuje tudi najnovjši, po Pustetu priobčeni ritual vsled povelja kongregacije sv. obredov: „De consensu in Matrimonium interroget, utrumque singillatim in hunc modum *vulgari sermone* (v domačem jeziku), in ta „consensus“ (soglasno privoljenje v zakon) je po nauku sv. cerkve bistven del (forma) sv. zakona. Po dekretu tridentskega občnega zbora je razvidno, da so pri sakramentu sv. zakona dovoljeni celó deželni obredi z *deželnim* jezikom. torej je v tem slučaju narodni jezik zopet nekako liturgičen jezik prve vrste. Po tem pojasnilu vpraša g. pisatelj: „Če se pa narodni jeziki pri rimsko-katoliških obredih rabijo ne samo kot liturgični jeziki druge vrste, ampak tudi kot liturgični jeziki prve pri bistvenih delih liturgije: Kakó sme „Cecilijanec“ v „Soči“ št. 40 l. 1887., zaničevati narodni slovenski jezik? (Navaja zasmehovalne besede. Op. ur.) Takim veli sv. Peter: „Sobrii estote!“.

Nato nadaljuje: G. dr. Mahnič je v svoji razkladbi, izrečeni v „Folium Periodicum“ 1887. št. 10, pod naslovom „Responsa ad quaestiones“ (Ad I.) prišel do sklepa, da se morajo prašanja, ki se pri obredu sv. krsta dajo krščencem, oziroma njihovim nuncem, *odgovarjati v latinskem jeziku*. *S tem se hoče odpraviti na Goriškem čez 18 sto let stara liturgična navada . . . in zakaj?* On se sklicuje na resolucijo kongregacije sv. obredov z dne 12. sep. 1857. l.; toda ne ve se: 1) ali je ta „resolucija“ avtentična; 2) ali je za jedno škofjo ali za vse; 3) zakaj nič niso vedeli o njej pokojni knezškof Gollmayer, Radlinski (1869) in drugi učeni pastoralisti; 4. zakaj je ista kongregacija prezrla jo, ko je izdala nov obrednik l. 1884? Vse kaže, da ista resolucija ni veljavna. Pustetov „Rituale Romanum“ od l. 1884., ki je izšel po oni resoluciji od 12. sept. 1857. l., na ukaz ravno iste kongregacije sv. obredov, ima določbe, ki se ne *vjemajo* z isto resolucijo, niti z razkladbo g. dr. Mahniča: kajti v istem „ritualu“ je določba pod št. 53, ki zahteva, naj mašnik vpraša, kdo so nunci, ki bodo na mesto otroka odgovarjali pri krstu, ter naj iste opomni (admoneat), da *morajo, kakor bo potrebno, namesto krščenca na vprašanja odgovoriti*. Od nunciev se pa nikakor ne zahteva, da odgovarjajo v latinščini. Pri krstu so tudi molitve, katere moli mašnik z *nunci skupaj na glas* . . . cum Susceptoribus conjunctim clara voce dicit, namreč: „vera apostolska“ in „Oče naš“. Te molitve in ona vprašanja, kakor tudi odgovori na vprašanja, so confessio fidei — torej treba iste izjavljati v narodnem jeziku krščenca, oziroma nunciev njegovih, kakor pri „Konfesiji pektorum“ le narodni jezik rabimo. *To zahteva, ne samo zdrava pamet, ampak tudi določbe istega novega obrednika in občnega cerkvenega zbora tridentskega*. „Omnis lingua confiteatur!“ (Sv. Pavel.)

Pisatelj naposled še posebe dokazuje iz „Rituale Romanum“ od 1884., ki je za duhovenstvo rimsko-katoliško

zadnja odločilna „lex“, potem iz določeb tridentskega zbora (sess. VII. can. XIV.) in iz katekizma papeža Pija V. in Klementa XIII., da se morajo stavljati vprašanja pri krstu odraslim, ki se krstijo, ali pa nuncem v narodnem jeziku, v katerem odgovarjajo na ista vprašanja. Saj so vsi odgovori na vprašanja pri sv. krstu nekake obljube, rekel bi, prisega, in take obljube se gotovo ne morejo izrekat v nerazumljivem jeziku.

Sledi pa, da *sv. cerkev, v Tridentu zbrana, ni mislila odstraniti narodnih jezikov iz sv. obredov*. Še več: izrecno je zaukazala v sesiji XXIV. v VII. pogl. „de reformatione“: „Da bi verno ljudstvo k svetim sakramentom pristopalo z večim spoštovanjem in srčno pobožnostjo, zapoveduje sv. zbor vsem škofom, da ne razlagajo samo oni moč in rabo sv. sakramentov *po razumnosti vernikov*, ampak zaukažejo ravno to posamičnim župnikom storiti, ter poučevati v *narodnem jeziku* (lingua vernacula), *kjer koli je potreba*, po obliki, katero izdà sveti zbor za pouk o pojedinih sakramentih, in katero *zaukažejo škofje zvesto preložiti v narodni jezik, ter razkladati ljudstvu*“. Vsled tega imajo *obredne knjige* nekaterih škofij (tudi *ljubljske*) vprašanja in odgovore pri krstnem opravilu v *narodnih jezikih* tiskane. Tak obrednik je bil izdan za škofijo ljubljansko l. 1888., za briksensko l. 1886., za linško l. 1891., za pariško l. 1891.; torej še po Pustetovem izdanju. Ljubljanski „Rituale“, potrjen od rimske stolice, ima vprašanja in odgovore v *slovenskem jeziku*.

Poslušajmo torej, sklepa naš pisatelj, „rimski obrednik“ Leona XIII! „ut iam non simus parvuli fluctuantes et circumferamur omni vento doctrinae“ (Efez. 4, 14): Poslušajmo „Rituale Romanum“, kateremu ni dovoljeno nasprotovati, ter skrbimo, da nam narodni jezik za krst pripravljenih otrok, katehumenov in nunciev njihovih, ne bode „lingua ignota!“ Nikar ne nakladajmo ljudstvu „onera importabilia“ latinskih odgovorov! „Rimski katekizem“ (Q. XI.) priporoča sv. apostola Pavla, ki je imenovan „Doctor gentium“, dušnim pastirjem v zglede: „Id vero Apostolus in se ipso omnibus observandum indicavit, quum dixit (Rom. 1, 14.) *se Graecis et barbaris sapientibus et insipientibus debitorem esse*; ut intelligerent . . . in tradendis fidei mysteriis ac vitae praeceptis doctrinam ad audientium sensum atque *intelligentiam accomodari oportere*“.

S tem smo podali večino nespremenjenih odstavkov in vso vsebino knjizice slovenskega bistroumnega, mislečega in neumorno v rodoljubju delujočega, preprostega po naslovu svečenika g. And. Žnidarčiča, ki je po svoji častni dolžnosti, kakor pravi, storil to, kar je bilo izpolniti uže ob začetku nevarnosti tem, ki so poklicani in po tridentskem cerkvenem zboru pozvani, da čujejo. Vikarij Žnidarčič je dokazal na ožem polju zmoto, katero je zagrešil — poleg toliko drugih — častiti g. Mahnič, dr. bogoslovja, in katera zmota se je kot *norma* postavila slovenskemu duhovenstvu goriške nadškofije celó v „Directorium liturgicum“. „Slov. Svet“ je dokazoval doslej razne krive nauke, ki jih je dr. Mahnič zagrešil v svojem „Rimskem Katoliku“; a sedaj kaže svečenik goriške nadškofije, da se je eden krivih naukov tega latinizatorja, rojenega na Slovenskem, uvedel uže v knjigo, po kateri naj bi se ravnalo duhovenstvo iste nadškofije. Zato opominja po pravici naš avtor z besedami sv. Petra: „Vigilate, quia adversarius vester circuit, quaerens“, in potem: „Sobrii estote“.

Takih posledic Mahničevih naukov vendar nismo pričakovali; ta latinizator hoče biti reformator na vse strani na Slovenskem. Kakor se vidi, njegova „reformacija“ rodi na cerkvenem polju uže posledice, katerih se bodo bali kmalu njegovi lastni zaščitniki. Uže preprost svečenik mora opozarjati na to. G. Žnidarčiču gre v tu navedenem slučaju pa še posebna hvala za to.

Шотландская пѣсня.

(Изъ поэзіи Александра Сергѣевича Пушкина. — Переводъ Лажурскаго.)

Prevod.

K vranu črni vran leti,
Vranu črni vran kriči:
Vran, kde bova obedala?
Kako bi o tom doznala?

Vranù odgovarja vran:
Goščevanja bo ves dan:
V čistem polji, pri rakiti,
Vlastelin leži ubiti.

Kdo ubil ga in kakó?
To sokol mu ve samó,
In žrebica ve iz grada
Ino vlastelica mlada.

Sokol v raščo je zletel,
Nedrug na žrebico sel,
Vlastelica žde ljubimca,
Ne vmorjenca, a hotimca.

Переводъ.

K vranu črni vran leti,
Vranu črni vran kriči:
Vran, kdě бѣва обѣдала?
Како бы о том дознала?

Vranu odgovarja vran:
Goščevanja бж вес дан:
В чистемъ полѣ, при ракити,
Властелин лежи убитый,

Kdo ubil ga in kakó?
To sokol mu vѣ само,
In žrebica vѣ из grada
Ino vlastelica mlada.

Sokol v rašču je zletěl,
Nedrug na žrebicu sel,
Vlastelica žde ljubimca,
Ne vmorjenca, a hotimca.

Подлинникъ.

Voronъ къ ворону летитъ,
Voronъ ворону кричитъ:
Voronъ, гдѣ-бъ намъ обѣдать?
Какъ бы намъ о томъ провѣдать?

Voronъ ворону въ отвѣтъ:
Знаю, будетъ намъ обѣдъ:
Въ чистомъ полѣ, подъ ракой,
Богатиръ лежитъ убитый.

Кѣмъ убить и отчего?
Знаетъ соколъ лишь его,
Да кобылка ворона,
Да хозяйка молодая.

Sokolъ въ рощу улетѣлъ,
На кобылку недругъ сѣлъ,
А хозяйка ждетъ милога,
Не убитаго, живога.

Narodne i verske razmere na Volynji.

Nedavno je volynski gubernski statistični odsek obelodanil svoj trud za minulo 1891. leto. Iz številke rečenega odseka so najbolj zanimive te, katere izražajo narodne i verske razmere naseljenja volynske gubernije. Te številke imajo gotovo občini interes za one, kojim je kaj mari za boj, ki ga bje tu med sabo zapadni vstok na podstavi narodnosti i vere. Torej vam i podajam zanimivije iz njih, tembolj ker je Volynj od začetka ruske zgodovine izljubljeno torišče rimsko-zapadnega napora.

Vsega naseljenja volynska gubernija našteva 2,351.000 duš, koje se po narodnosti i veri deli tako-le: 1,722.000 duš pravoslavnih, torej ruske narodnosti; 193.000 duš rimsko-katoliških, torej poljskega kolena; 220.000 duš luteranskih, torej nemškega plemena; 315.000 duš judejskega zakona; inäče dolgopolih Židov. Z drugimi besedami: ruskega življa je 73.2%, poljskega 8.2%, nemškega 5.6%, židovskega pa 13% vsega naseljenja.

Pravoslavnih hramov je po vsej guberniji 1830, torej na jeden hram pride 641 duš. Iz njih je 251 zidanih, drugi pa so vsi leseni i morejo vmestiti ne več nego po 300 ljudi. Rimsko-katoliških cerkvâ pa je 109, na jedno cerkev torej spada samo 788 faranov ali župljanov. Razun tega je še 136 kapelic ali filijal, v kojih se drži tudi polna služba božja, torej je prav za prav vseh rimsko-katoliških molilnih zdanj 245. Iz vseh teh je več nego polovina zidanih (168) i so po svojem obsegu prostorniše nego pa pravoslavne. Luteranskih cerkev je vseh 209, v tem ko židovskih sinagog menda celó ne bilo bi moči sešteti, vsaj število njih v mojem

viru ni pokazano. Učnih zavodov, dostopnih pravoslavnemu i rimsko-katoliškemu naseljenju, Volynj našteva 1818 z 58.000 učenci. Vladnih narodnih šol je 528 z 20.138 učenci, cerkovno-prihodnih ali župnih (farnih) šol pa je 475 z 12.000 učenci. Nemških učilišč broji se 415 z 16.000 učenci, židovskih učnih zavodov je pa 358 s 3990 učenci.

Iz navedenih številke je razvidno, da 1000 pravoslavnega i rimsko-katoliškega naseljenja še nima svoje šole, med tem ko 1000 Židov ima uže 1.2 šole, 1000 Nemcev pa ima uže celi dve šoli!

Židov je bilo l. 1885. še samo 260 tisoč. Potem so se pa množili, kakor se množijo neke muhe, in leta 1888. jih je bilo uže 285.000, l. 1890. — 310.000, a letos jih je uže 315.000!

Istotako se množé Nemci, kar je vidno iz broja nemških šol. V 60 letih o nemških šolah še ni bilo ni duha ni sluha, v 70tih letih naštevati so Nemci uže kakih 30 šol, sedaj pa jih imajo uže nekoliko stotin!

Skoro bode uže sto let, kar je od nekđaj ruska Volynj zopet pod ruskim žezlom od leta 1793. Ali tega dolgotrajnega obroka bilo je premalo, da bi dežela zadobila svojo prvonačelno rusko obliko, katero je imela do poljskega pogroma. Ruska zavojevalna roka povsod takó rahlo postopa. Leta 1863. so Poljaki učinili vstajo, prekrvavo vstajo, katera je pokosila tisoče „svojih“, pa tudi tisoče „naših“. Vstaja se je ulegla, a Poljaki morali bi sebe križati i zaklinjati, da nikdar več ne pojdejo na limanice nekaterih svojih i inozemskih rovarjev-bedakov, ali tega niso storili, pač pa so

nastavili množico lesenih križev i nazidali kapelic na razpotjih v teh krajih, v katerih so se srečevale poljske vstajne čete z ruskimi državnimi vojskami. — Ruska vlada je začetkoma molčala na vse te izjave „globoko-religioznega čuvstva“, alias na vse zajave o novi vstaji, i bilo je nemalo takih „pravoslavnih pokoriteljev“, koji so se „globokoreligioznemu čuvstvu“ rimsko-katoliških rogoviležev klanjali niže, nego sami rimsko-katoliški Poljaki!

Drug primer neumestne ruske mehkości. Planili so Nemci na svobodne volynske zemlje podobno zelenim koblicam. Ruska vlada jih s klobukom v rokah sprejema i jim pravi: „Пожалуйте, пожалуйте! Расположитесь, какъ у себя дома!“ Nemci so ta pozdrav razumeli nekoliko preveč bukvalno ali natanko ter so zares vredili nekoliko desetkov poselkov zavsem tako kakor „у себя дома“, krstivši jih po pragermanski Bismarcksthal, Wilhelmshof, Victorienfeld etc. Nemci na raz otjih križev niso nastavili, kakor so to storili Poljaki, pač pa so po vseh potih nasadili brezbrojno stolpov, kateri so vam, seveda po nemški, glasno govorili, v kak ogel nove Germanije pelje ta ali druga pot.

Ko je pa postalo jasno, da taka mehkost ne vede k željnemu koncu in kraju, tedaj, i le tedaj, je tudi naša navadno tako mehka vlada začela nekoliko bolj trdo nategovati svoja povodja. Tako je pred nekolikimi leti gubernski na-

čelnik povelje rimsko-katoliške križe po cestah i razpotjih pobrati in prenesti jih na bližnje pokopališče. . . . Tudi „der deutschen Zunge“ je sedanji gubernator postavil stalne predale s tem, da je velel nemške nadpise na razpotjih zameniti z ruskimi, a nemška imena seljenj preimenovati po starem, t. j. takó, kakor so se imenovala še v ono dobo, ko je rusko žezlo še neomejeno carilo v kraju, do poljskih natisov. . . .

Sedaj pa celo pravijo, da namerja Rusija prihodnjega leta vrniti pravoslavju tudi one zidane i lesene katoliške cerkve, katere je jezuitska propaganda iz pravoslavnih hramov spreobernenja v poljske kostele, kakor Poljaki (tudi Čehi. Op. ured.) zvejo svoje rimsko-katoliške cerkve. Tako vsaj poroča stalni dopisnik iz kraja volynskega v razne ruske liste z ruskim smerom — g. Volynec, pod kojim psevdonomom skriva se v ruski politiški literaturi dobro znani in zasluženi gosp. Lipradi.

Prihodnjega leta bode namreč ravno 100 let, kar je Volynj zopet vrnila se k svojemu prvonačelnemu gospodarju, ruskemu carju. Nadejamo se, da bode ta poprava več nego stoletne krivice stalna: vsaj Freidank pravi:

Wer mit Not zu seinem Gut gekommen,

Dem wird es auch so leicht nicht weggenommen.

Božidar Tvorcov.

Ruske drobtinice.

Pod pokroviteljstvom carice stoji oddelek za razširjanje duhovno-nravnih knjig. Iz doklada za 1891. l. vidi se, da je lani bilo razposlano i prodano 280-319 iztisov na 10.031 rub. 49 kop. Da jih razdelé brezplačno, razposlal je oddelek 11.840 iztisov na 305 rub. Lani je bilo izdano 8 novih knjižic, 16 drugih pa je bilo na novo izdanih. 1. jan. 1891. bilo je na skladišču 106 naslovov knjižic vseh vkupe 459.679 iztisov. Na komisiji pa ima oddelek 302.081 iztisov. — Ker se sredstva množé vsako leto, bil je sprejet predlog, da se poveča broj knjižic, ki se imajo razdeliti zastonj.

Ministerstvo justicije izdelalo je nov zakonski načrt, po katerem se povečujejo doslej veljavne kazni za prestopke proti javni nravnosti. Dognalo se je, žalibog, da mnogi roditelji podpirajo grešno življenje svojih otrok in uživajo plode takega življenja. Novi načrt določuje zato tudi to, da roditelji izgubé roditeljska prava nad otroci, ako se jim dokaže kaj takega.

Finančno ministerstvo izdelalo je pravilo, da se obvarujejo delniška društva od bankrotstva. Po teh pravilih bode moralo vsako delniško društvo likvidovati svoj posel, ako se na tretjino umanjši ali zmanjša prometna in osnovna glavica vsled nesrečnih operacij. Finančni minister bode smel napravljati perijodične ali pa nepričakovane revizije teh delniških podjetij.

Kmalu bode objavljen zakon ob ograničenju inostrane kolonizacije v Rusiji. Ta zakonski načrt zabranjuje inostrancem nakup zemljišč zunaj mestnih črt, le izjemno more to dovoliti minister vnotranjih del, ali rusko podanstvo morajo prijeti, kar morajo storiti tečajem treh let tudi ti inostranci, ki so uže prej nakupili si zemljišč. Vsak tak inostranec pa bode moral dokazati znanje ruskega jezika in nekih posebno važnih zakonov.

V Moskvi izšla je brošura D. Stolypina: „Общинная наша

Съ міру по ниткѣ, голому рубаха.

система въ литературѣ“. Pisatelj očita ruski literaturi, da je poslednjih 30 let podpirala izključno le — skupno (občinsko) posest. (общинное владѣніе). Kmetje namreč v svojih občinah večinoma nimajo osebnega posestva, mari le začasno, kar dobé pri delitvi. Ta oblika posesti se je zdela in mnogim ekonomistom, sosebno pa slavjanofilom se zdi še vedno vredna vsake podpore. In gotovo je skrb za ohranitev te oblike opravičena. Ali reforma 19. februarja 1861. l. je omogočila širjenje individuvalnega poseda, in tako skoraj neizbežnim storila prehod skupne občinske posesti v individuvalno posest. Literatura je podpirala sicer, kolikor je mogla, staro obliko, ali življenja potok je uhajal le prehitro v oni prekop, ki ga je napravil zakon sam. Godilo se je v Rusiji in se godi, kakor se godi z jugoslovanskimi zadrugami, katere uničuje duh individualizma v zakonih in v ljudeh v občeh. Sedaj Stolypin navaja, da evrete individuvalni posed, občinski pa propada, posebno, ker se pri delu preveč drobi po številu „duš“ (moških glav). Pisatelj priporoča, da bi se vstvarjale, kolikor je mogoče, oddelne kmetije vsake s svojim gospodarjem, nekako take, kakoršne so pri nas. Če se bodo ravnali tako, ali ne bodo odpirali vedno bolj široko vrata zadolževanju in gospodarskemu propadu tudi v obliki individuvalne posesti?

Govoré o Puškinu in ruskem pesništvu v občeh pravi Nikolajev („M. V.“ št. 87) to, kar so omenili tudi uže drugi: Vsa naša povest vršila se je pod vplivom čistega kristijanstva, pod istim vplivom se je obrazoval tudi naš narodni značaj. Od todi izvira visota naših narodnih idejalov, odtodi visoki idejali naših pesnikov. Najbolj značajna črta našega naroda je ta, da je to narod filozofujoči v vsem pomenu te besede. I naš narod in njegovi izrazitelji, naši pesniki in umetniki, malo pazijo na vsakdanjosti, temveč pazijo le na večna vprašanja življenja in duha. Brez rešitve

teh vprašanj zdi se nam tudi vsakdanjost nepotrebna in brez pravega smisla. Meni se zdi, da so te — ne nove besede globokoresnične in vredne, da jih premišljujemo.

Znani N. N. Strachov napisal je zanimivo razpravo „Ходъ и характеръ современнаго естествознанія“ (Russkij Věstnik, 3. 1892.), kjer se bori proti gospodujočemu materijalizmu v znanosti. . . Dubois-Reymond, jeden iz prvakov sedanjih prirodznancev, pravi, da je sedem svetskih zastavic, ki se ne dajo rešiti, za to da se znanosti z njimi baviti ni treba. Te zastavice so: 1) Bistvo stvarine in sile. 2) Postanek gibanja. 3) Postanek življenja. 4) Da ima v prirodi vse neko svrhu. 5) Postanek čuta. 6.) Postanek razuma in jezika. 7.) Svoboda volje . . . . Gospodujoča mehaniška teorija ne more in tudi ne želi rešiti teh vprašanj. Ali pravi Strachov: „Gospodstvo znanosti ni nič drugega, kakor vpliv učenjakov kake dobe, a ne

znanost sama po sebi, tako, da učenjaštvo lahko naravnost ovira pravo znanost. To se godi ravno sedaj prav lahko, ko v široke kroge širijo slabi učenjaki znanost brez filozofskega duha. Prejšnji prirodoslovci priznavali so v organizmih silo, katere materija sama na sebi nima, pa so jo imenovali vitalizem. V drugi polovici našega stoletja pa se je začela strastna borba učenjakov za materijalizem proti vitalizmu. Za to znanost o mrtvi prirodi hitro napreduje, a znanosti ob organiški prirodi se nekako kolebajo ali ne morejo doseči trdnih vspehov. Tu more pomagati le filozofija, kakor misli Strachov. Učenjaki tretjega reda o tem nočejo ni slišati, pa mislijo, da mehanika v prirodi pojasni vse do najbolj globokih in najbolj vzvišenih pojavov človeške duše, kar je naravnost ne globokomiselnost, mari pusto praznoverje v učeni obliki.

C.

Ogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

V Celju so Slovenci, na podstavi borbe v posebnem slučaju, naposled dosegli od ministerstva, da jim mora mestni urad uradovati tudi slovenski. Mestni zastop pa je vložil pritožbo na državno sodišče; ali tudi to, na podstavi zakonov, ne more določiti drugače kakor ministerstvo. Boril se je v tem slučaju Fr. Lončar, tajnik posojilnice, s pomočjo odvetnika dr. Dečka. Nemški listi in dr. Foregger s posebno interpelacijo v drž. zboru sodijo, da se krivica godi mestu Celjskemu, ako bode moralo slovenske vloge reševati slovenski. Dokazujejo, češ, da Celje je nemško mesto, ter pozablajo, da so prebivalci Celjski z večine slovenske krvi in vsaj na polovino tudi nerenegati, in da je vrhu tega vsa okolica slovenska, in da je ta okolica tesno zvezana s Celjem, tudi vsled avtonomiške uprave bolj, nego okolice mnogih drugih mest. Sicer pa imajo prav ti, ki trdijo, da je nedostojno, da se je slovanskemu naseljenju boriti še posebe za prava, ki so jim zagotovljena po ustavnih in v obče zakonitih določbah.

O odpustu V. Spinčiča. Kakor je bilo naznanjeno uže naprej, interpeloval je zastran odpusta drž. poslanca Spinčiča iz državne službe tudi mladočeški poslanec Eim s tovariši 26. aprila t. l. v državnem zboru. Interpelacija navaja zakone, kakor v 8. št. navedena interpelacija dr. Gregorčiča, ter ima v obče tej poslednji mnogo podobnih in enakih dokazov. Mi opustimo zatorej nekaj odstavkov, in potem se interpelacija glasi:

„Oč naučnega ministra z odlokom dne 7. marcija t. l. na podstavi navsata deželnega šolskega sovéta goriškega z dne 5. decembra l. l. zaukazani *odpust poslanca kmečkih občin Pazin, Voloska itd. Vjekoslava Spinčiča iz službe* c. kr. profesorja na ženskem učiteljišču v Gorici je, presojen s stališča nedvoumih teh zakonskih določeb, navzlic temu, da se naslanja na predlog disciplinarnega sovéta, kateri je bil sestavljen od deželnega šolskega sveta goriškega in od naučnega ministerstva, eklatantno kršenje člena XIII. drž. osn. o pravicah državljanov in § 16. drž. osn. zak. o pravicah navodnih poslancev; to je krivično, protizakonito, iz strankarstva izvirajoče strahovanje, to je čin neopravičenega politiškega preganjanja, je v interesu svobode mišljenja narodnih poslancev najodločneje obsoditi, to je izrodek samovoljnosti proti zastopniku *izvestnega politiškega pravca.*

Akoravno so navedena zakonska mesta do jasnega do-

kazala protizakonitost tega ravnanja, naj se z ozirom na to, za vse stranke visoke te zbornice velevažno reč še posebe dokaže, da je samovoljno, po ničemur opravičeno ravnanje pristranske instance, in da je globoko obžalovati, da je vis. učna uprava to potrdila.

Najprej bodi konstatovano, da *šolska oblastva niso bila niti upravičena začeti disciplinarno preiskavo proti poslancu in profesorju Spinčiču; proti profesorju ne, ker po ukazu učnega ministra — ni poučeval, ampak bil od poučevanja oproščen, in ker se tudi nikjer ni trdilo, da je v svojem poslovanju kot glavni učitelj na c. kr. ženskem učiteljišču v Gorici kaj zakrivil; proti poslancu ne, ker v uvodu omenjeni § 16. osn. zakona o pravicah narodnega poslanca prepoveduje postopati proti poslancu za časa sesije zaradi kaznjivega dejanja; da, zadnji odstavek tega paragrafa navaja, da ima celó poslanska zbornica, v slučaju, ako je kako oblastvo samovoljno, preziraje poslančevu imuniteto, začelo proti njemu postopati, pravico zahtevati, da se razveljavi, kar se je ukrenilo proti dotičnemu poslancu.*

Pridržujemo si pravico predlagati takšen izraz volje visoke te zbornice gledé te, za vse stranke jednako važne reči. —

Zatožba, recte denunciacija, in sodba šolskih oblastev gledé poslanca Spinčiča se naslanjata na dva fakta: prvič, da je kot vodja istrskih Hrvatov pri deželni razstavi v Zagrebu izrekel željo, naj bi se pod Habsburškim žezlom združili vsi Hrvatje; potem, ker je v kmečkih občinah v kraju poreškem in puljskem takisto pri splošnih državnozbornih volitvah v februarju in marciju l. 1891., kakor tudi pri namestnih volitvah v oktobru l. l. deloval za izvolitev slovanskih volilnih mož.

V obeh slučajih posluževal se je poslanec Spinčič *samo pravice, katera pristaje vsakemu državljanu*, torej tudi profesorju: kot politik postavil se je na to stališče, na katerem stoji na stotisoče njegovih hrvatskih rojakov in njih poslanci, in izrekel je terjatev, katero zagovarjajo mnogi zastopniki naroda hrvatskega s tradicijonalno udanostjo za monarhijo in dinastijo. Ta postulat moči je smatrati strankarskim, nikakor pa ne gre ožigosati ga kot tendencijo, naperjeno proti državi, kajti ta postulat se snuje iz zapisanih pravic, pogodeb, oklicev, bul, adres itd. Ako je ta želja po uresničenju petita kaznjiva, potem je kaznjiv tudi namestnik Nj. Vel. cesarja

in kralja v kraljevini Hrvatski, ban, kateri izraža uže v svojem naslovu in vseh svojih govorih vkupnost hrvatskega naroda. Ako je torej poslanec Spinčić dal izraz želji, ki jo goji uže dolgo in iskreno narod, kateri on zastopa v tej zbornici, potem se je poslužil samo province, prosto izražati svoje mnenje, katera pristaje njemu tako, kakor vsakemu državljanu te države. Izvrševanje te pravice ni torej nikaka krivda, dokler se ta pravica gledé državnih uradnikov in profesorjev ne omeji. Ker se pa to še ni zgodilo doslej, torej ne gre odrekati kakemu profesorju tega, kar smatra vsakdo drugi za svojo nedotakljivo pravico.

Zatožba je torej v tej točki nična, neopravičena, krivična in protizakonita; jednako pa so tudi protizakonite posledice sodbe, opirajoče se na tako zatožbo.

Isto tako labilna in prazna je druga točka zatožbe, katera se dostaje Spinčićevega delovanja pri zadnji državnozbornski volitvi v zapadnih okrajih istrskih. Navzlic neutrudnemu iskanju ni bilo moči zaslediti niti najmanjšega kaznjivega dejanja, in namestnik vitez Rinaldini ni vedel v zatožnici, poslani naučnemu ministerstvu in podpisani od njega, ničesar drugega povedati, kakor da je zatoženčevo „delovanje bilo obrneno na to, da bi se izvolili samo hrvatski volilni možje in poslanci“, in da je pri tem prevzel „vodilno vlogo“. Zadnja ta trditev je v toliko resnična, da je poslanec Spinčić po svojem vplivu utolažil in pomiril slovanske volilce, razburjene po nasilstvih državnih in avtonomnih oblastev in tako zaprečil izgrede, ki bi bili imeli velikih posledic. Ponudil se je bil to trditev dokazati, a naučna uprava, ne da bi bila koga zaslüşala, omejila se je na to, da je poslanca Spinčića odpustila iz službe.

Neopravičnost te sodbe se pa vidi še jasneje, ako se uvaží Curriculnm vitae tega moža, katerega so po petnajstletnem, požrtvovalnem delovanju na sramoten in žaljiv način, kot žrtev strankarskega sovraštva, ker se je bil omrzil neki stranki kot zvest privrženec monarhije Habsburžanov, kar na kratko pahnili pred vrata.

V Bogu počivajoči prestolonaslednik nadvojvoda Rudolf počastil ga je s povabilom sodelovati pri monumentalnem delu „Avstro-Ogerska monarhija, popisana in naslikana.“

Toda posl. Spinčić ima jedno napako: on je slovanska in habsburška straža v Primorju, in to je njegov greh. Ko je bil on šolski nadzornik, niso v istrskih ljudskih šolah rabili zemljevidov, na katerih je označena Istra kot del kraljevstva Italijanskega; po svojem delovanju nakopal si je sovraštvo mnogih ljudi, a sedaj se mu udanost njegova za monarhijo in vladajočo rodbino, pogum, da je ostal zvest svojemu prepričanju, plačuje s tem, da se mu razruši njegovo uradno, materijalno in socialno stališče.

Ta stvar ima pa tudi svojo narodno-politiško in moralno stran. Slovansko prebivalstvo v Istri je vznemirjeno in razburjeno po sovražnem mu postopanju deželne vlade, a zaman se obrača za pomoč do ministerstva. Ta razburjenost in srditost pa mora do skrajnosti prikipeti, ako ostane odpust posl. Spinčića v veljavi. To bi imelo demoralizujoč vpliv na politiški značaj in na poštenost mišljenja državi službečih organov, to bi slabo vplivalo na dobre elemente v tistih krajih, kjer čuti prebivalstvo, da je v nevarnosti. Ali tudi pravno čustvo v obče mora močno oškodovati to, da vrhovni branitelji in zaščitniki prava in pravičnosti svojevoljno kršijo pravico in zakon.

Z ozirom na navedene okoljščine vprašajo podpisani njega eksclenco gospoda naučnega ministra: 1. Hoče-li gospod minister z ozirom na to, da se je vršila proti poslancu profesorju Spinčiću brez vzroka in protizakonita disci-

plinarna preiskava, katera pa ni izkazala ničesar kaznjivega, razveljaviti izrečeni odpust iz službe in odstavljencu zopet podeliti službo in plačo, oziroma izreči samo začasno zaustavo ter ukazati, da se nepristranski pregledajo in uvažajo vsi akti, vse okoljščine in vsa fakta? 2. Ako pa gospod minister te poprave noče storiti, kako more od njega potrjeno strahovanje državnega uradnika, katero strahovanje mora pri vseh v državni službi stoječih ljudeh, ki ne prikrivajo svojega narodnega in političnega mišljenja, vzbuditi čustvo negotovosti in strahu za svoj obstanek, pri rojakih strahovanega poslanca pa največji srd, kar se je res zgodilo, kako more to spraviti v soglasje s pravico vsakega državljanja sploh, izražati svobodno svoje mnenje, seosebno pa z nedotakljivostjo poslanca?*

To interpelacijo je podpisalo 29 Mladočehov in pa poslanca dr. Laginja in dr. Gregorec.

— Drugo, po zunanjem obsegu kratko, po notranji vsebini jako pohlevno interpelacijo so stavili takisto v državnem zboru poslanci Klaić, Nabergoj in tovariši do naučnega ministra. Glasi se:

„Razpis gosp. naučnega ministra z dne 7. marcija t. l., s katerim je bil odstavljen od službe c. kr. profesorja na ženskem učiteljišču v Gorici državni poslanec Vjekoslav Spinčić, provročil je globoko vznemirjenje ne samo v hrvatskem in slovenskem občinstvu, nego v vseh političnih krogih ne gledé na narodnost in stranko. Razvidno je iz razlogov razsodbe, da je poslanec Spinčić pri lanski deželni razstavi v Zagrebu izrekel samo željo, naj bi se združili vsi Hrvatje pod dinastijo habsburško, nadalje, da je pri zadnjih državnozbornskih volitvah storil samo tisto, kar se je po vseh ustavnih državah vedno zahtevalo kot naravna pravica za poslanca; a po vsem tem je opravičeno bati se, da se je s tem ukrepom proti imenovanemu poslancu kršilo pravo, vsem državljanom po državnih temeljnih zakonih zajamčeno pravo, slobodno izražati svoje mnenje in pa nedotakljivost, katera pristaje poslancu.“

Gledé na to vprašajo podpisanci: Kako more opravičiti gospod naučni minister strahovanje poslanca Spinčića?

Na Dunaju, dne 29. aprila 1892“

To interpelacijo je podpisala večina Hohenwartovega kluba in celó Hohenwart sam, ki sicer nikdar ne podpisuje interpelacij.

Državni poslanec V. Spinčić je vložil pritožbo proti naučnemu ministerstvu po dr. Pattai-u na c. kr. državno sodišče zaradi rušenja ustavno zagotovljenih politiških pravíc. Pritožba je tiskana posebe za državne poslance. Odvetnik navaja 4 vrste pravíc, zaradi katerih se čuti Spinčić žaljenega; ta: 1. pravo svobode govora v zakonitih mejah (čl. XIII. drž. osn. zak. št. 142 drž. z. l. ex 1867; 2. pravo imunitete poslancev (čl. XVI. drž. osn. zak. ad 21. dec. 1867. št. 141 drž. z. lista); v svobodnem gibanju svoje politiške volilne pravice v obče; 4. v brezuslovljenem odpustnem pravu v državni zbor izvoljenih državnih uradnikov, katero je posebe izrečeno v 8. § ustavne listine ad 21. dec. 1867. Obliko pritožbe hvalijo kot jako dobro sestavljeno in jedrnato. Nekateri avstro-ogerski listi so pritožbo priobčili v celoti.

Italijansko vseučilišče v Trstu in vseučilišča v Italiji. Kakor znano, so tudi letos italijanski zastopniki raznih deželnih zborov sklepali resolucije v smislu, da bi se v Trstu ustanovilo popolno vseučilišče ali vsaj pravni oddelek. Odbor tako imenovanega deželnega zbora Tržaškega ni samo v popolnem soglasju z resolucijami in prošnjami za vseučilišče ali pravno fakulteto, ampak tudi zato, da bi se v Avstriji

pripoznavala učna leta, dovršena na vseučiliščih italijanskega kraljestva, zajedno da bi se pripoznavali pri nas tudi diplomami, doseženi na teh vseučiliščih.

O tem, da je Italijanov mnogo premalo v Avstriji, da bi se jim osnovalo novo vseučilišče, ni niti govoriti; ravno takó je znano, da imajo Italijani posebne stolice v Gradu in Innsbrucku, in vrhu tega še posebne predpravice, vsled katerih morejo delati preskušnje v materinem jeziku, po najmanj v taki meri, kakor slovanski dijaki mnogo milijonnega češkega naroda na Praškem češkem vseučilišču. Italijansko vseučilišče ali tudi samo pravna fakulteta je, kakor obče pripoznano, brez vsake potrebe, bodisi v Trstu ali kje drugod v Avstriji. Italijani italijanskega kraljestva imajo pa sami uže preveč vseučilišč, in oni italijanski dijaki, ki dohajajo toliko radi iz Avstrije v Italijo na vseučilišča, so dobro došli ne toliko sebi, kolikor tem universam samim, da se jim pomnožé dijaki. Italijanski dijaki iz Avstrije ne obiskujejo morda vseučilišč v kraljestvu samo zaradi tega, da poslušajo nauke v materinem jeziku, kolikor zaradi tega, ker so ondi vseučilišča na nižji stopinji, in se ondi laže dosežejo dobra svedoštva in razni diplomí. V tem grmu tiči zajec gledé na to, da tako imenovani Tržaški deželni zbor in njegov odbor prosita za priznanje studij in diplomov vseučilišč italijanskega kraljestva. Ako bi se uslišala taka prošnja, prihrumeli bi v Avstrijo razni „doktorji“, rojeni v Italiji in Avstriji, ki bi delali konkurencijo omikancem, dovršivšim svoje studije na naših vseučiliščih. Diplomovani ljudje z nižo omiko, z manj razvito strokovno sposobnostjo bi se v Avstriji postavili na jedno in isto stopinjo z našimi strokovnjaki, in takó bi se znižala stopinja na vseučiliščih izučenih strokovnjakov. Da imajo Italijani v kraljestvu preveč vseučilišč, ki se ne morejo meriti z vrednostjo z našimi, je ondan italijanski minister Colombo pripoznal sam, ter je on ravno nasvetoval, da bi se odpravilo nekliko teh šol, ki so popolnoma brezpotrebne. In največa zaščitnica sedanje trozvezne politike v Avstriji in Italijanov našega cesarstva, kakor italijanskega kraljestva posebe, namreč „N. Fr. Presse“ od 20. aprila 1892. je Colombo popolnoma pritrnila. S tem torej je dokazano, da italijanska vseučilišča bodo potrebovala še mnogo desetletij, predno se pospnejo do sedanje stopinje naših vseučilišč, in da torej dotlej nikakor ne morejo biti studiji in diplomí italijanskih vseučilišč pripoznani kot jednakoveljavni s studiji in diplomí avstrijskih vseučilišč. Za avstrijske Italijane pa je v obče in ne samo gledé na vseučilišča preskrbljeno takó, kakor za Nemce same; ravno to pripoznava zopet „Neue Fr. Pr.“, zagovornica italijanske narodnosti znotraj in zunaj Avstrije; da, ta organ prisavlja, da niti Nemci avstrijski niso takó brez bojév dosegli vsega tega, kar uživajo sedaj, kakor pa Italijani avstrijski, kateri imajo od prvega začetka vse, česar potrebujejo in še več, nego potrebujejo.

Deljenje pravic, kakor se vrši po sedanji vladi, grajajo odločno tudi vedno zmerne „Novice“ v št. od 6. t. m. Pokazavši, kakó se morajo pojedinci in obče obracati do namestnikov in do najviših instancij, pristavljajo: „Mi moramo od sedanje vlade zahtevati, da vse stori, da nam po krajšem potu pripomore do ustavnih pravic. Vladno postopanje ima le namen po ovinkih pospeševati ponemčevanje. Ker je zavraten sovražnik nevarneši od očitnega, morali se bodemo pač tudi Slovenci popraševati, bi li ne bila za nas skoro boljša levičarska vlada, in če se sploh še splača Taaffeja podpirati...“ V resnici, zasluga za državo in za narode kake vlade ni v tem, da se ne imenuje levičarska, ampak bila bi bistveno v tem, ako bi uničila vpliv nemške levice in torej pripravila narode zares do sprave. Taaffeju se pa ni to posrečilo, tudi

ko bi bil imel voljo zato, ne do konca l. 1890., še manj pa se kaže to odtlej. Sistem, ki se nadaljuje v smislu nemške levice pod drugimi firmami, je vsekakor bolj škodljiv državnim in interesom narodov, pod pravo nego pa firmo nemške levice. S tem se obsoja samo po sebi tudi dosedanje postopanje slovenskih poslancev, in je najbolj obsojevati postopanje slovenskega poslanca kanonika Kluna, ki je sedaj, ob obtožbi pravosodnega ministra, glasoval z nemško levico ter se odločno postavil na stališče protislovenske poljske frakcije, katera sedaj nima večé zadače, nego podpirati nemško levico, z njo pa sistem sedanje osrednje vlade. Sicer pa ima isto vlogo, samo ne takó odkrito, tudi ves Hohenwartov klub ali klub konservativcev.

Koroških Slovencev „Katoliško politično in gospodarsko društvo je imelo dne 27. aprila t. l. svoj občni zbor v Celovcu. Zbora se je udeležilo do 200 kmetov. Zvečer je bila veselica, katero je obiskalo nad 600 oseb. Navdušenje naroda je bilo veliko.

b) Ostali slovanski svet.

Grof Schönborn, minister pravosodja, je izdal dne 22. aprila t. l. naredbo, da se vstvari na Češkem poseben sodnijski okaj Teplice (Weckelsdorf), kjer je pomešano naseljenje. To je razburilo ves češki narod, in Mladočehi so po poslancu Tilšerju stavili v državnem zboru predlog o zatožbi ministra. Predlog je štel 41 podpisov, je prišel vsled tega dne 4. t. m. v obravnavanje. Mladočehi so dokazovali, da naredba ministrova ruši deželni zakon, vsled katerega mora poprej deželni zbor izreči svoje mnenje gledé na nove sodnijske okraje. Dr. pl. Plener je zagovarjal ministra, opravičeval se je tudi sam. Govorili so: Tilšer, dr. Vašaty, dr. Masaryk, dr. Herold, dr. pl. Plener 2 krat. Za predlog, da se prestopi na dnevni red, je naposled glasovalo 238 poslancev, proti 41; 66 jih je šlo iz zbornice, med njimi Jugoslovani, razum Kluna in Globočnika, 2 slovenskih poslancev, ki sta g'asovala z nemško levico, kakor Poljaki. Formalno so zmagani, moralno, kakor priznavajo v obče, so pa zmagali Mladočehi. O tej zatožbi, ki je prva te vrste v ustavni Avstrije, bomo še natančneje poročali.

Člen XIX. samo načelo! Dr. F. Foregger je zastran tega, da je Celjskemu mestu reševati slovenske vloge v slovenskem jeziku, stavil v drž. zboru posebno dolgo interpelacijo ter rekel med drugim: „Uže mnogokrat se je odločno poudarjalo, da člen XIX izjavlja samo načelo (Grundsatz), kateri se ima izvršiti še le potom zakonodavstva, in da praksa, katera ne uporablja tega načela s pomočjo zakonitih norem ali določeb, ampak s tem, da se ravna po vsakodobnem vetru (der jeweils verschiedenen Stroemung folgend), mora dovajati do najgorastastniših posledic ali konsekvencij.“ Tukaj nemški liberalni levičar zopet poudarja, da je čl. XIX ali narodnostni in jezikovni osnovni člen naše ustave samo načelo in da potrebuje torej specialnih zakonitih določeb po posebnem zakonu. S tem pripoznanjem obsojuje levičar lastno stranko, katera je 20 let sama vladala tudi formalno, a se vendar ni lotila vstvariti posebnih izvršnih zakonov člena XIX. Ona je vedela, da praksa brez kakega zakona vede do

gorastastnih posledic (zu den ungeheuerlichsten Consequenzen), a te gorastastne posledice so ji ugajale popolnoma, ker jih je samovoljno izvajala sama, in se je še le 7 let po izgubljenem formalnem gospodstvu, l. 1886. ovedela potrebe za tak zakon, a še sedaj, ravno ker je zanemarila od 1879. do 1891. tudi desniška večina tak zakon, tolmači ona ta člen v gorastastnem smislu, ko ponižuje druge narodnosti in je zike drugih narodov do 2. stopinje ali pa do preziranja. Dr. Foregger se je spomnil teh gorastastnih posledic le v posebnem, nemški levici ne ugajajočem slučaju. Tu kliče on po izvršenju zakona, v tem ko v isti čas zagovarja vsa nemška levica za češko kraljevino samo *administrativno* ukrepanje, in to celó proti zakonitim določbam. Hej, doslednost nemške levice se kaže vedno v istem svitu! A Slovani bi vendar morali jedenkrat sami predložiti načrt za „zakonite norme“ člena XIX., po katerih kliče sedaj levičar dr. Foregger!

Predloge o valuti pridejo istočasno uže sredi t. m. na vrsto v državnem zboru. Madjarom, kakor sodijo v obče, mudi se zastran trgovine z žitom in zaradi novih trgovinskih pogodeb. Zato pa silijo, in ker bodo imeli velike dobičke veliki in mali Židje pri uravnanju valute, silijo za dobro plačo tudi njih listi nato, da bi se vladne predloge sprejele nagloma. Mnogo državnih poslancev in celó skupin pa ima velike pomisleke o vprašanju, ali bi bil uže sedaj čas ugoden za uravnanje naše denarne veljave. Naša vlada podviže, kakor ogerska, in naši listi ji očitajo, da je preveč pod vplivom madjarskim. To pa nemški levici popolnoma ugaja, in Poljaki, tudi ko bi hoteli nasprotovati, se naposled udajo levici in vladi, in ker klub konservativcev hodi običajno z levico in Poljaki, prodere vlada tudi s svojimi predlogami o valuti. Tu se zopet pokaže lepa slovanska sloga, in Slovenci in drugi slovanski člani kluba konservativcev bodo zopet glasovali uže zaradi „velike politike“ po željah osrednje vlade. Politika, kakor se vidi, vpliva na razne strani tudi pri uravnanju naše valute. Sicer pa se tudi uže od zunaj oglašajo ugodno ali neugodno o uravnanju avstro-ogerske valute.

Glasbeno in gledališčno razstavo ali izložbo na Dunaju je cesar odprl dne 7. t. m. na Dunaju. Ta razstava je mednarodnega značaja in bode otvorena več mesecev. Razstava je prva te vrste in kaže po predmetih razvoj raznovrstne glasbe in zgodovino gledališč. Te predmete so donesli iz raznih držav in narodnostij. Tudi Slovani so se udeležili te razstave. Poleg tega, kar je tu staro in stalno v ogledavanje in poučevanje, bode se proizvajala vsak dan tudi razna glasba, in bodo v posebe prirejenem gledališču vsak dan značilne igre na vrsti. Tudi tu bodo sodelovali Slovani. Več spregovorimo prihodnjič.

Delavci in narodnost. V dan 1. maja so imeli tudi letos delavci razna zborovanja in shajanja. Socijalni demokrati, ki sledé maksimam ali načelom pokojnega Marksa, psevdosocijalista židovske krvi, prezirajo pomen narodnosti, hočejo biti kosmopoliti, pravi internacionalci. Vendar pa je med delavci tudi takih skupin, ki pripoznavajo važnost narodnosti tudi v delavskem gibanju in napredovanju, in tu

je bilo seosebno tolažilno, da so češko-slovanski delavci na mnogih shodih odločno poudarjali svojo slovansko narodnost in celó metali čez prag brezdomovinske, zavedene socijalne demokrate požidjenega mišljenja.

Starčevićanci so se mnogoštevilno seš i na Reki ter dogovorili za skupno in posebno taktično postopanje.

Rusko-srbski kružoki, zasnovani s knjižnicami in šolami so se doslej ustanovili v Belemgradu, Nišu, potem v Vranu in Pirotu. Blagotvorniteljno občestvo v Petrogradu jim je doposlalo vse knjige, katere je izdalo samo dos ej.

„Bratstvo“ Srbov. Iz Stare Srbije v Macedoniji, ki je imelo koncem aprila skupen shod, je društvo z namenom, da zbližuje Srbe in da jih brani od različnih propagand.

Vuku Karadžiču hočejo napraviti vreden spomenik, namreč ustanoviti *narodno šolo* v rojstveni občini tega znamenitega S.ba, na šoli vzidati pa njegovo poprse iz trdnega kamna. „Odbor za podizanje Vukove šole u opštini Vuka Karadžića“ pozivlje ves narod srbski v prispevanje darov, ki se odpošiljajo načelniku ministerstva prosvete v Belgrad.

Friedrich Bodenstedt, Nemeč, rojen leta 1819., je umrl na Nemškem 18. aprila t. l. Da ga Slovani omenjajo, vzrok temu ni samo pošteaost nasproti Slovanstvu, ampak tudi njegovo pisanje o Slovanih, specijalno o Rusih. Bival je uže rano v Moskvi in v obče več let v Rusiji. Popotoval je po Kavkazu, Krimu, Mali Aziji in to popotovanje popisal v zanimivem delu: „Die Völker des Kaukasus und ihre Freiheitskämpfe gegen die Russen“. Izučivši se temeljito ruski jezik, pisal je o mnogih ruskih velikih pisateljih ter prevajal Krylova, Puškina, Lermontova itd. Znan je sicer najbolj po svojih imenitnih pesnih: „Mirce Schaffi“, preloženih na razne jezike, a Slovanom je učinil dobroto s tem, da je zapadnike seznanjal z umotvori seosebno ruskega naroda. Iz tega se vidi, da, ko bi tujci zares proučavali Slovanstvo, kakor Bodenstedt, in bi združevali s svojo znanostjo tudi dobro voljo, kakor on, ne ponavljale bi se takó krive sodbe o Slovanih, kakor jih dandanes seosebno dobro oplačano Židovstvo kopiči in razširja, zlasti med Nemci. Bodenstedt je zapustil lep spomin med Slovani.

„Schulverein“ v Bolgariji. To nemško društvo, najbrže „Allg. Deutsches Schulverein“, kakor poroča „Срънска Завраба“, je osnovalo svoje podružnice uže v Sofiji, Ruščuku, Varni in Filipopolju z glavnico od 200.000 mark. Cilj društvu pri tem je pomaganje Nemcem, ki se doseljujejo v Bolgarsko.

Bolgarsko. Narodno sobranje je sklenilo zakon ob obveznem poučevanju bolgarskega jezika po učnih zavodih kneževine. Temu pa se upirajo Grki, kakor se ne marajo učiti Bolgari ne starogrškemu ne novogrškemu jeziku.

Po štetju angleškega poslanika v Sredcu šteje Bolgarija in Rumelija do 3,154.375 duš, izmed katerih je 75% Bolgarov, 2% Turkov, 2% Grkov in 3% Srbov, Rusov itd. — V Macedoniji je po glasilu „Velika Srbija“ 485 bolgarskih šol z 23589 učenci in 686 učitelji. Srednjih šol je 20 moških in 5 ženskih s 780 učenci.

V Volynji praznujejo letos v maju, v dan Cirila in Metoda, 900 letnico v spomin uvedanja krščanstva in ustanovitve Vladimiro-Volynske škofije. Središča praznovanja so mesta: Vladimir - Volynski, Žitomir in Počajev. Tudi del Galicije je pripadal isti škofiji, zato se pripravlja na ta praznik tudi društvo Kačkovskega.

„Общеславянскій языкъ“, knjiga I. in II. zvezek, katero je spisal profesor A. S. Budilovič, in katero smo nekoliko označili tudi v našem listu, pride na zaukaz ruskega ministerstva narodnega prosvetljenja v vse osnovne knjižnice državnih srednjih učnih zavodov in duhovnih semenišč. O važnosti te knjige svedoči najlepše čast, ki ji je došla po navedeni naredbi.

Иерархи всероссійской церкви „Pravoslavna vse-rossijskaja cerkev“ razdeljuje se sedaj na 62 eparhij (škofij), na čelu katerih so: 3 mitropoliti, 12 arhiepiskopov in 46 episkopov; poleg tega je tudi 37 episkopov-vikarijev. Vrh tega ima mitropolit Isidor v svoji upravi 2 mitropoliji: Novgorodsko in Petrograjsko in ima vsled tega 4 vikarije. Pri Tombovski eparhiji je treba napraviti 2 vikarijata, ker šteje 2 in pol milijona duš, in jih ima samo Kijevska še več, namreč 3 in četrt milij. Vladika-mitropolit Isidor šteje sedaj 90 let. Na jednega višega pastirja pride poprek čez 1 milijon duš, v tem, ko je n. pr. v Jeruzalemskem patrijarhatu, s 25.000 pravoslavnimi, 1 patrijarh z 12 škofi, izmed katerih je pa 10 titularnih, in imata samo 2 samostalne stolice. Samostanov moških je v Rusiji 478 z 19.000 redovniki, ženskih pa 228 z 48.800 redovnicami. Stolnih cerkev in v obče cerkev župnih je 40.459, pri njih protojerejev in svečnikov 40.005, dijakonov pa 12.444.

Književnost.

Mlinarjev Janez, slovenski junak ali vplinitba Tebarjanov. Spisal po narodni pripovedki iz srede petnajstega stoletja F. Kočvar. (Drugi popravljeni in predelani ponatis.) V Celju 1892. Izdal, tiskal in založil Dragotin Hribar. Str. 150. Cena 40 kr., s pošto 50 kr. Založnik omenja v predgovoru lično tiskane knjižice, da je sedaj 435 let, ko se je vršila ta povest na Malem Štajerju in 32 let, odkar je izšla. Popraševali so po nji, pa je niso mogli dobiti. Jezik štajersko-hrvaškega narečja se je zaradi jednodnosti predelal, in se je predelala tudi povest sama, kjer je bilo potreba.

Narodna biblioteka Krajčeva v Novem Mestu je priobčila skupno 41. in 42. snopič, kjer se pričinja: „Z ognjem in mečem“. Zgodovinski roman. Poljski spisal H. Sienkiewicz. Poslovenil Podravski. I. zvezek. Str. XVI. in 146. Cena 30 kr. Prelagatelj je ponatisnil v predgovoru nekaj vrstic H. Sienkiewicza, v katerih mu dovoljuje prevod na slovenski jezik „bez żadnej z mojej strony pretensyi do jakiegskolwiek wynagrodzenia“. V tem predgovoru se ozira

prelagatelj tudi na poljsko zgodovino, da bi slovenski čitatelji toliko laže umeli prevod. Podravskega poznamo pod njegovim pravim imenom uže dalje časa in vemo, da je po poljskih časopisih priobčil uže več spisov, govorečih o Slovencih. Ni dvombe torej, da bi ne bil dobro umel izvirnika, in nadejamo se, da, ko izide prevod v celoti, bode mogla slovenska kritika ugodno izreči se tudi o slovenski obliki prevoda. Slovensko občinstvo ima sedaj priliko seznaniti se z znamenitim poljskim umotvorom za nizko ceno.

„Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga CVIII. obseza med drugim: „Ruske i česke riječi u hrvatskem jeziku“. Spisal dr. Maretić. Ta razprava dokazuje, da je v hrvatskem književnem jeziku okolo 130 ruskih, okolo 70 čeških in okolo 70 drugih besed, o katerih ni gotovo, ali so vzete iz ruščine ali češčine. — Dr. Kosta Vojnović nadaljuje v tej knjigi svoja izsledovanja: „Sudbeni ustroj republike dubrovačke“ (1458—1460).

Poslednji kralj. Drama u pet činova. Napisao J. Ljubić-Dinkov. Predmet tej zgodovinski drami je vzet iz stare zgodovine hrvatske ter predočuje pad kraljevske hrvatske hiše l. 1102. Junak drame je Peter Svačić. „Hrvatska“ hvale talent Ljubićev in pristavlja: „Djelo g. Ljubića ne pokazuje samo poznavanje historijskih činjenica, koje bi svakomu Hrvatima imale biti svetinjom, nego i mnogo plemenitog zanosa za hrvatski narod. Osobito nam valja pohvaliti, što su se napokon i naši književnici dali na to, da narodu predoče najsvetlije točke njegove slavne prošlosti, i tim ga podkriepie na buduću borbu. Našu prošlost, našu sadašnjost neka nam naši dramatičari dovole na pozornicu, a ne sentimentalne poljske slikare i bečke salone.“

To so načela in zahteve, katera naj bi veljala za vse Slovane, seosebno pa zapadne, kateri poznajo boljše prošlost Kitajcev, nego pa zgodovino svojih slovanskih prednikov. Veselimo se, da se na Hrvatskem pisatelji povračajo na pravo pot tudi gledé na glediščne igre.

Druga desetgodišnjica hrv. ped. knjiž. sbora. Zagreb 1892. Založba lastna. Tisk C. Albrechta. Str. 156 v 8°. V tem spisu se razkriva književno in prosvetno delovanje važnega društva za hrv. učiteljstvo. Društvo podpirajo rodoljubi kot ustanovniki s prinosi 15 gld., ki se vplačujejo v 3 obr.

Разум и философија se imenuje spis, ki ga je priobčil prof. Jagić v XIII. „Spomeniku“ srbske kraljevske akademije. Zbral je tu mnogo rekov in modrih mislij, preoženih z grškega na srbski jezik. Pisatelj pravi, da je v tem gradivu jeden plod posvetne literature bizantinsko-grške. To so teksti stare grške modrosti, kakor so se v svoj čas podajali za čitanje naobražencev. Jagić je po možnosti srbskemu prevodu priložil izvorni grški tekst, kolikor ga je zasledil po rokopisih. Jagić je pokazal pot, kakó je nabirati snovi nadalje na tem polju.

Вукос рјечник srbskega jezika začne sedaj izhajati v zvezkih novega popolnjenega izdanja. Prvi svezek obseza 16 pol. Predeluje ga po sedanjih potrebah srbski jezikoslovec Jovan Bošković.

Rukověl' správné češtiny. Spisal Fr. Bartoš, založil knjigar Šo'c v Telči. Bartoš dokazuje v tem spisu, kje so napake sedanjih čeških pisateljev proti pravilnemu češkemu jeziku, in podaje vodila in zglede, kakó se je ravnati. On kaže na nemške „Sprachvereine“, ki čistijo nemščino, in šiba nemarnost čeških pisateljev, ki pospešujejo po svoje germanizovanje s tem, da se ne trudijo dovolj, pisati v čisti češčini. Ta „Rukověl'“ mojstra Bartoša je jedva izšel, in uže bode treba skrbeti za drugo izdanje.

Naše jubilejni vystava. Se 400 ilustracemi. Laciné vydání pro lid. Rud. Jar. Kronbauer. V Praze, Jos. R. Vilimek. C. 3 zl. (gld.)

Vypsání husitské války. Druhé, prepracované vydání. Sešit 1., 2. V Praze, 1892. J. L. Keber.

Historie literatury ruské XIX. století. Dle A. M. Skubičevského a j. upravil A. G. Stín. Nakladem J. F. Šuška v e Vel. Mezeriči Seš. 30 kr. Doslej so izšli 3 snopiči, ki govoré o razvoju slavjanofilstva, estetiško-kritičkih nazorih A. Gregorjeva, N. Strachova, o pedagogu Pirogovu in publicistu Černiševském. Knjiga je velezanimiva, in zato so Čehi g. Stinu jako hvaležni, da jim je priredil tako izdanje zgodovine ruske književnosti sedanjega veka.

Dějiny kroje v zemích českých až po války husitské od dr. Č. Zibrta vyšel nákladem F. Šimačka svazek 3. seš. 82 obrázky. Cena 2 zl. (gld.)

„*Dítě Tabora*“. Tragická opera ve 3 jednáních. Skladatelj Bendl, kateremu je podala izborni libreto Eliška Krasnohorská, jo je s to opero jako pogodil in je v češkem Praškem gledišču popolnoma vspel. Vyšehrad pravi, da je Bendl mojstersko izvršil to delo ter pristavlja: „Některá zpěvná čísla této opery asi brzy dobudou si obliby pěvcu našich, a budeme je častěji slyšati s koncertního podia“.

Ottova Laciná knihovna narodní. Serie XV. Od 1. do 5. snopiča je bilo priobčeno letos: Ze starodavného života. Od dr. Zikm. Wintra. Od 5. snopiča dalje se priobčuje „Synchrona éra Roman z maloměstského života. Napsal Josef Lichter. Doslej je izšlo 17 snopičev ali sešitov. Sešit stoji 10 kr. Naročnina se pošilja nakladatelstvu: J. Otto v Praze.

Zbiór wiadomości do antropologii krajowej wydawany staraniem komisji antropologicznej akademii umiejetności u Krakowie. Tom. XIII. (Z 6 tablicami). Kraków.

Lužyce. Wyrażenia z podrózy, poprzedzone krótkim opisem kraju i jegodziejów. Wilhelm Jelski. Warszawa 1892. Str. 79 v 8. Pisatelj označuje iz vtisov svojih potovanj po Lužicah sedanje položenje Lužičanov dovolj povoljno.

Славянское Обозрѣние ima v zvezku za mesec marcij 1892. med drugim naslednjo vsebino: I. Три Мира азііско-

европейскаго материка (Конес.) Проф. В. И. Ламанскаго. II. Дидактика А. Коменскаго въ ея отношеніяхъ къ славянскоі школь нашего времени (съ рисункомъ). Проф. А. Б. III. Средняя школа I. А. Коменскаго и наши гимназии. А. Д. IV. Изъ переписки князя Черкаскаго и Н. А. Милютина по польскимъ дѣламъ. V. Лѣтопись. Проф. А. Б. VI. Писма изъ славянскихъ земель. (Изъ г. Мельника въ Чехіи. — Изъ Любляны itd.) VII. Библиографія. VIII. Евангелическій союзъ имени Густава-Адольфа. Itd. А. А. Пашковъ. IX. Смѣсь. X. Приложение. Обѣдня св. Вацлава. Изъ „малоостранскихъ разсказовъ“ Яны Неруды. Переводъ съ чешкаго Э. П-ской. — Poleg razprav je za sedanje položenje in Slovane v obče jako poučen oddelek „Лѣтопись“, in to v vseh doslej izšedših 3 številkah. Razvidno je iz tega oddelka obsežno znanje o svetovni politiki. „Слав. Обоз.“, ki izhaja v obsežnih mesečnikih, stoji na leto 10 gld., za četr leta pa 3 gld., naroča se naravnost pri redaktorju-izdatelju prof. Antonu S. Budiloviču (Varšava, Кручая улица, д. 13) ali pa pri Herucu (Невскій 74) v Petrogradu, L. Hartmanu v Zagrebu itd.

Вопросъ о фонетичѣ. Написалъ Петръ П . . . скій. Pod takim naslovom je izšla v Levovu iz Stavropigijske tiskarne brošura s 56 str. vel. 8°, govoreča o fonetiki in ž njo združenih vprašanjih. Izdala jo je „Галицко-русская матица“ pod uredništvom В. А. Dedickega. Razpošilja se po 40 kr. Knjižica je dobro došla ravno sedaj, ko se nastavljajo pasti, da bi se popustil stari pravopis in zamenjal z neko mešanico. Poslednja ima politički namen, da bi se Malorusi še bolj odcepili od velikoruskega jezika in od svojih tradicij, katere jih vežejo z ostalim ruskim narodom. Da bi se pretrgale te vezi, na to delajo Poljaki, Nemci, Madjari in vsi nasprotniki Slovanstva. V slovenskem „konservativnem“ dnevniku je nekdo opomnil, da bi kazalo, da bi se gališki Rusi poprijeli fonetike uže zaradi tega, ker je njih slovar zasnovan „na fonetiški podstavi“. Ta argumentacija je v najugodnišem slučaju najivna! Dejatelji Malorusov poznajo druge argumentacije, s katerimi namerjajo tujci pospeševati tudi potom fonetike raznarodovanje tega ruskega odlomka.

50-лѣтіе отдѣленія русскаго языка и словесности И. Академіи наукъ 1841-91. СПБ. 1892. г.

Замѣтки по Кирилско-Меѣдіевскому вопросу. М. А. Поприженко. Одесса. 1892.

Исслѣдованіе о началахъ политическаго равновѣсія, легитимизма и національности. Ч. III. Начало національности. СПБ. Отд. II.

Галицко-русскаго Библиографіи XIX. столѣтія, katero opisuje Ivan Fm. Levickij, je izšel XXIII. zvezek, ki seza uže do l. 1881. To je monumentalno delo galiških Rusov.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gld. za pol leta 2 gld. in za četr leta 1 gld. Za dijake in ljudske učitelje stoji celoletno 3 gld. 60 kr., pololetno 1 gld. 80 kr. in četrletno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 18 kr. — Naročnina, reklamacije in dopisi naj se pošiljajo F. Podgorniku v Trstu, ulica Farneto št. 44